

steunpunt mens
en samenleving

Gezinnen in budget- en/of schuldhulpverlening in Vlaanderen

Gegevens 2019-2022

30 juni 2023

samvzw.be

Colofon

SAM, steunpunt Mens en Samenleving

Turnhoutsebaan 139A – 2140 Borgerhout

+32 488 77 88 99 – info@samvzw.be – www.samvzw.be

BTW/ Ondernemingsnummer BE 0674.697.752 – RPR Antwerpen

Publicatiedatum

30 juni 2023

Auteur

Aurélië Smets

Partners

Departement Zorg

Afdeling Beleidscoördinatie

Koning Albert II-laan 35 bus 30

1030 Brussel

Samenvatting

De erkende instellingen voor schuldbemiddeling in Vlaanderen registreren jaarlijks het aantal gezinnen in budget- en/of schuldhulpverlening. Momenteel zijn in Vlaanderen 313 instellingen voor schuldbemiddeling erkend, waarvan 298 OCMW's, 11 Centra Algemeen Welzijnswerk (CAW) en 4 intergemeentelijke instellingen voor schuldbemiddeling (OCMW-verenigingen).

De registratie gebeurt aan de hand van het **basisregistratieformulier**. SAM, steunpunt Mens en Samenleving analyseert de cijfergegevens. De registratie gebeurt jaarlijks. Dat maakt een vergelijking tussen verschillende jaren mogelijk en stelt ons in staat evoluties over verschillende jaren heen te detecteren. We toetsen de cijfergegevens steeds aan de drie voorafgaande jaren. Bijgevolg bevat dit onderzoeksrapport cijfergegevens uit de basisregistratie van 2019, 2020, 2021 en 2022.

Cijfers en trends

Uit de analyses blijkt dat de cijfers en trends in dezelfde lijn liggen als voorgaande jaren. Het **aantal gezinnen in budget- en schuldhulpverlening bij de erkende instellingen blijft dalen**. Enkel in de CAW's stijgt het aantal gezinnen licht in 2022 voor het eerst sinds lange tijd. Er zijn geen andere noemenswaardige afwijkingen per provincie, organisatietype of gebiedsindeling vast te stellen.

Budgetbeheer en schuldbemiddeling zijn, net als de voorgaande jaren, de meest voorkomende vormen van budget- en schuldhulpverlening, gevolgd door budgetbegeleiding en collectieve schuldenregeling (met een erkende instelling aangesteld als bemiddelaar). Er zijn echter verschillen afhankelijk van het **type organisatie**. OCMW's zetten voornamelijk in op budgetbeheer en schuldbemiddeling, terwijl CAW's meer inzetten op budgetbegeleiding. OCMW-verenigingen zetten tot slot het meest in op procedures collectieve schuldenregeling waarin zij aangesteld zijn als schuldbemiddelaar.

Duiding

Bijkomend worden ieder jaar in het basisregistratieformulier een aantal open vragen gesteld om meer duiding te geven bij de aangeleverde cijfers. Uit een analyse van die vragen blijkt dat het profiel van het cliënteel heel divers is. De erkende instellingen begeleiden **mensen van alle leeftijden en alle nationaliteiten**. **Cliëntsituaties worden steeds complexer** door (een combinatie van) randproblematieken (huisvesting, gezinssituatie, verslaving, psychische kwetsbaarheid, ...). Opvallend is dat niet alleen mensen met een beperkt (vervangings-)inkomen, maar **ook mensen met een degelijk inkomen of tweeverdieners** een beroep doen op de diensten. **Alleenstaanden of éénoudergezinnen** zijn financieel het meest kwetsbaar.

De **oorzaken** van een budget- of schuldenproblematiek zijn uiteenlopend. **Overlevingsschulden** steken weliswaar met kop en schouders boven de rest uit. Steeds meer mensen, over alle maatschappelijke klassen heen, hebben moeite om de maandelijkse basiskosten te betalen. Onder basiskosten vallen algemene nutsvoorzieningen, energie, telecom, huisvesting en medische kosten. De inflatie en stijgende levensduurte heeft deze tendens versterkt.

Het menswaardig bestaan van mensen met een minimum- of vervangingsinkomen komt steeds meer in het gedrag. Zij hebben een **structureel inkomenstekort**. Er is een grote discrepantie tussen de stijgende maandelijkse basiskosten en de structureel te lage inkomens. Zelfs de meest verregaande vorm van schuldhulpverlening biedt vaak geen oplossing of garantie om een menswaardig bestaan te leiden zonder nieuwe schulden op te bouwen.

Beleidsaanbevelingen

Op basis van de cijfers en evoluties formuleren de erkende instellingen zeven concrete beleidsaanbevelingen.

- 1. De mens achter de schulden en een menswaardig bestaan moeten opnieuw veel meer centraal staan.** Dat betekent:
 - Schuldbemiddelaars moeten rekening houden met een menswaardig bestaan tijdens een procedure collectieve schuldenregeling.
 - Erkende instellingen moeten de nodige onderhandelingsruimte krijgen om haalbare afbetaalplannen te kunnen onderhandelen.
 - Hulpverlening moet meer ruimte krijgen om samen de complexe cliëntsituaties te kunnen aanpakken.
- 2. Er is nood aan structurele maatregelen om betaalbare en kwaliteitsvolle (sociale) huisvesting te garanderen en de inflatie onder controle te houden.** De maatregelen moeten perspectief bieden aan de groeiende groep 'onbemiddelbaren'. De erkende instellingen formuleren hierrond enkele concrete voorstellen:
 - Behoud het verlaagde BTW-tarief op energie.
 - Breng de inflatie onder controle.
 - Zorg voor BTW-vermindering op noodzakelijke levensmiddelen.
 - Reguleer de energieprijzen.
 - Behoud het verhoogd sociaal tarief.
- 3. Belangrijke wapens in de strijd tegen overlevingsschulden zijn de verhoging van de laagste (vervangings-)inkomens en de uitbreiding en automatische toekenning van sociale rechten.** De erkende instellingen formuleren hierrond enkele concrete voorstellen:
 - Kijk naar de effectieve situatie en niet alleen naar het inkomen. Het leefgeld van gezinnen in budget- en/of schuldhulpverlening komt zeker niet altijd overeen met het maandelijks inkomen.
 - Ken sociale rechten gradueel toe zodat de mensen net boven de inkomensgrens niet uit de boot vallen.
- 4. Er is nog steeds nood aan meer regulering van de invorderingsindustrie, toezicht en controle op de toekenning van kredieten en leningen, en het tegengaan van misleidende reclame en agressieve verkooppraktijken.**
- 5. Om een kwaliteitsvolle dienstverlening te kunnen bieden is er nood aan meer middelen en/of personeel.**
- 6. De wachttijd van vijf jaar na een herroeping van de procedure collectieve schuldenregeling moet worden versoepeld.** De meeste gezinnen maken tijdens de procedure collectieve schuldenregeling opnieuw schulden door een structureel te laag inkomen. Dit leidt vaak tot een herroeping. De wachttijd

om een nieuwe procedure collectieve schuldenregeling op te starten duwt deze mensen verder in armoede en schulden. De erkende instellingen formuleren hierrond enkele concrete voorstellen:

- Maak het mogelijk om sneller over te gaan tot kwijtschelding van schulden als duidelijk is dat het inkomen niet zal verhogen.
- Verkort de wachttijd na een herroeping naar 2 jaar of geef de rechtbank de mogelijkheid om, mits motivering, af te wijken van de wachtperiode. De wachttijd inkorten werkt proactief en vermijdt herval.
- Heb bij het uittekenen van het beleid opnieuw meer aandacht voor het menswaardig bestaan tijdens een procedure collectieve schuldenregeling.

7. Zet meer in op **preventie door financiële en digitale educatie** om mensen financieel zelfredzamer te maken. Hoe vroeger dit wordt aangeboden, hoe effectiever. Daarnaast moeten er **sensibiliseringsacties opgezet worden in verband met internetaankopen, online games en gokspelen.**

Inhoud

1 – Inleiding	8
2 – Methodiek	9
2.1. Het basisregistratieformulier	9
2.2. Analyses.....	10
2.3. Respons	10
3 – Algemeen overzicht basisregistratie 2019 - 2022	11
3.1. Cijfers basisregistratie	11
3.1.1. Rubriek A.....	11
3.1.2. Rubrieken B en C.....	14
3.2. Cijfers ingezette hulpverleningsmodules.....	15
3.3. Vergelijking met de cijfers van de Nationale Bank van België.....	17
3.3.1. Schuldbemiddelingen.....	17
3.3.2. Collectieve schuldenregelingen	21
4 – Cijfers per provincie	23
4.1. Cijfers basisregistratie	23
4.2. Cijfers ingezette hulpverleningsmodules.....	25
5 – Cijfers per organisatietype	30
5.1. Cijfers basisregistratie	30
5.2. Cijfers ingezette hulpverleningsmodules.....	31
6 – Cijfers per gebiedsindeling	35
6.1. Cijfers basisregistratie	35
6.2. Cijfers ingezette hulpverleningsmodules.....	36
7 – Tendensen en beleidssignalen	43
7.1. Aantal locaties of antennepunten	43

7.2. De tendensen in het profiel van het cliënteel.....	44
7.3. De tendensen in de schuldenproblematiek	49
7.4. Beleidssignalen	54
8 – Bronnen	60

1 – Inleiding

De basisregistratie van Vlaamse gezinnen in budget- en/of schuldhulpverlening is een belangrijk instrument dat wordt gebruikt om de financiële situatie van gezinnen in Vlaanderen te registreren en te monitoren. Deze registratie heeft als doel om effectieve ondersteuning te bieden aan gezinnen die te maken hebben met financiële problemen, en om beleidsmakers inzicht te geven in de omvang en aard van de schuldenproblematiek in Vlaanderen.

De erkende instellingen voor schuldbemiddeling in Vlaanderen registreren jaarlijks het aantal gezinnen in budget- en/of schuldhulpverlening, om zo cijfers en trends in de schuldenproblematiek systematisch en wetenschappelijk onderbouwd in kaart te brengen. Dat doen ze aan de hand van een basisregistratieformulier en drie open vragen over de tendensen en evoluties. Momenteel zijn in Vlaanderen 313 instellingen voor schuldbemiddeling erkend, waarvan 298 OCMW's, 11 Centra Algemeen Welzijnswerk (CAW) en 4 intergemeentelijke instellingen voor schuldbemiddeling (OCMW-verenigingen).

SAM, steunpunt Mens en Samenleving verzamelt, analyseert en vergelijkt die cijfers en vat ze samen in een onderzoeksrapport. Dit onderzoeksrapport betreft de geregistreerde cijfers van 2022 en vergelijkt die met de gegevens van 2019, 2020 en 2021.

Dit rapport bevat zeven hoofdstukken. **Hoofdstuk 2** schetst de methodiek van de basisregistratie. Een algemeen overzicht van de basisregistratie is te vinden in **hoofdstuk 3**. Vervolgens worden de cijfers opgesplitst per provincie (**hoofdstuk 4**), per type organisatie (**hoofdstuk 5**) en per gebiedsindeling (**hoofdstuk 6**). **Hoofdstuk 7** geeft de tendensen en evoluties mee inzake het profiel en schuldenproblematiek van cliënten, alsook de beleidssignalen.

Een bijgevoegd **bijlagerapport** bevat meer gedetailleerde tabellen en cijfergegevens per provincie, per type organisatie en per type gebiedsindeling. Ook het basisregistratieformulier met bijhorende handleiding is daarin opgenomen.

2 – Methodiek

2.1. HET BASISREGISTRATIEFORMULIER

De erkende instellingen voor schuldbemiddeling zijn sinds 2007 verplicht om **jaarlijks** het aantal gezinnen in budget- en/of schuldhulpverlening te registreren. Die registratie gebeurt aan de hand van het basisregistratieformulier. Dat formulier wordt aan het begin van elk kalenderjaar, samen met een uitgebreide handleiding, aan de erkende instellingen bezorgd¹.

Het basisregistratieformulier registreert **het totaal aantal ingezette hulpverleningsmodules per gezin in het jaar waarop de registratie betrekking heeft**. De hulpverleningsmodules zijn **budgetbegeleiding, budgetbeheer, schuldbemiddeling en collectieve schuldenregeling (CSR)**². Om zicht te krijgen op de volledige hulpverlening per gezin registreren de erkende instellingen voor schuldbemiddeling alle mogelijke combinaties van hulpverlening (bijvoorbeeld budgetbeheer met schuldbemiddeling). De verschillende hulpverleningsmodules kunnen zowel simultaan als gespreid over het registratiejaar aangeboden worden. Zo kan bijvoorbeeld budgetbegeleiding als nazorg van schuldbemiddeling worden georganiseerd. Binnen de procedure collectieve schuldenregeling maakt het basisregistratieformulier een onderscheid tussen een aanstelling van een erkende instelling voor schuldbemiddeling of van een externe schuldbemiddelaar aangesteld door de arbeidsrechtbank. Op basis daarvan is het basisregistratieformulier onderverdeeld in drie rubrieken:

Rubriek A omvat het aantal gezinnen waarvoor het voorbije werkjaar **geen procedure collectieve schuldenregeling** liep. Het volgende onderscheid wordt gemaakt:

- Rubriek A.1: budgetbegeleiding (uitsluitend);
- Rubriek A.2: budgetbeheer (uitsluitend);
- Rubriek A.3: budgetbegeleiding en budgetbeheer;
- Rubriek A.4: schuldbemiddeling (uitsluitend);
- Rubriek A.5: schuldbemiddeling en budgetbegeleiding;
- Rubriek A.6: schuldbemiddeling en budgetbeheer;
- Rubriek A.7: schuldbemiddeling, budgetbegeleiding en budgetbeheer.

Rubriek B omvat het aantal gezinnen waarvoor het voorbije werkjaar een **procedure collectieve schuldenregeling** liep en waarbij een **erkende instelling voor schuldbemiddeling** is aangesteld als schuldbemiddelaar. Rubriek B maakt het onderscheid of die collectieve schuldenregeling is aangeboden:

- Rubriek B.1: zonder andere hulpverleningsmodules;
- Rubriek B.2: in combinatie met budgetbegeleiding;
- Rubriek B.3: in combinatie met budgetbeheer;
- Rubriek B.4: in combinatie met budgetbegeleiding en budgetbeheer;
- Rubriek B.5: in combinatie met schuldbemiddeling;
- Rubriek B.6: in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbegeleiding;
- Rubriek B.7: in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbeheer;
- Rubriek B.8: in combinatie met schuldbemiddeling, budgetbegeleiding en budgetbeheer.

¹ Het basisregistratieformulier en de uitgebreide handleiding vind je in het bijlagerapport onder bijlage 14.

² Meer informatie over deze hulpverleningsmodules vind je in het bijlagerapport onder bijlage 1.

Rubriek C omvat het aantal gezinnen waarvoor het voorbije werkjaar een **procedure collectieve schuldenregeling** liep en waarbij een **externe schuldbemiddelaar** is aangesteld als schuldbemiddelaar. Die rubriek maakt het onderscheid of die collectieve schuldenregeling is aangeboden:

- Rubriek C.1: in combinatie met budgetbegeleiding;
- Rubriek C.2: in combinatie met budgetbeheer;
- Rubriek C.3: in combinatie met budgetbegeleiding en budgetbeheer;
- Rubriek C.4: in combinatie met schuldbemiddeling;
- Rubriek C.5: in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbegeleiding;
- Rubriek C.6: in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbeheer;
- Rubriek C.7: in combinatie met schuldbemiddeling, budgetbegeleiding en budgetbeheer.

Een gezin kan slechts onder **één rubriek** geregistreerd worden. Als aan een gezin verschillende hulpverleningsmodules zijn aangeboden, registreert de erkende instelling dat gezin in die rubriek waar alle ingezette modules vermeld staan.

Bijkomend peilt het basisregistratieformulier via een aantal **open vragen** naar tendensen en signalen, die meer duiding kunnen geven bij de aangeleverde cijfers. Die vragen zijn:

- Op hoeveel locaties of antenepunten binnen het werkingsgebied is de instelling voor schuldbemiddeling bereikbaar voor burgers?
- Welke tendensen merk je op in het profiel van cliënten? Zijn er bijvoorbeeld wijzigingen wat betreft aantal cliënten met psychische/psychiatrische problemen, niet-bemiddelbaren, tweeverdieners, hoofdzakelijk contact bij opstart van een procedure collectieve schuldenregeling, externe doorverwijzingen, zelfstandigen, ouderen, jongeren, eenoudergezinnen, ...?
- Welke tendensen merk je op in de schuldenproblematiek?
- Welke beleidssignalen voor de schuldenproblematiek leid je daaruit af?

2.2. ANALYSES

SAM, steunpunt Mens en Samenleving verzamelt, analyseert en rapporteert jaarlijks de cijfergegevens uit de basisregistratie. Het jaarlijkse karakter van de registratie maakt het mogelijk om evoluties over verschillende jaren heen te detecteren. Het rapport toetst de cijfergegevens telkens af aan de drie voorafgaande jaren. Bijgevolg bevat dit onderzoeksrapport cijfergegevens uit de basisregistraties van **2019, 2020, 2021 en 2022**.

2.3. RESPONS

Alle 313 erkende instellingen voor schuldbemiddeling bezorgden tijdig hun basisregistratie.

3 – Algemeen overzicht basisregistratie 2019 - 2022

3.1. CIJFERS BASISREGISTRATIE

Tabel 1 geeft de cijfergegevens van alle erkende instellingen voor schuldbemiddeling in Vlaanderen weer voor de periode 2019-2022.

In 2022 registreerden de erkende instellingen voor schuldbemiddeling in totaal **51250 unieke gezinnen** in budget- en/of schuldhulpverlening. Dat is een daling van 1,71% ten opzichte van het aantal gezinnen in 2021. We maken de kanttekening dat deze gegevens mogelijk vertekend zijn door de *cyberaanval* op Stad Antwerpen op 6 december 2022. Daarbij zijn veel cliëntgegevens verloren gegaan, ook op de dienst Budget en Schulden. De cijfers van Antwerpen zijn een onderschatting van het reële aantal dossiers. Als we de berekening maken zonder Stad Antwerpen, is er een daling van 1% ten opzichte van vorig jaar. Aangezien de vertekening beperkt is, en om de vergelijkbaarheid met de vorige jaren te behouden, nemen we Antwerpen toch op in de analyses.

3.1.1. Rubriek A

De erkende instellingen registreerden **43006 gezinnen** in rubriek A. Deze gezinnen maakten het afgelopen jaar gebruik van (een combinatie van) budgetbegeleiding, budgetbeheer, schuldbemiddeling. Dat is een daling met 1,02% in vergelijking met 2021, en een daling met 7,07% in vergelijking met 2019.

De **meest ingezette hulpverleningsmodules** zijn **budgetbeheer** en **schuldbemiddeling en budgetbeheer**. Die categorieën vormen samen iets meer dan de helft van het aantal hulpverleningen. De minst voorkomende hulpverleningsmodule is de combinatie budgetbegeleiding en budgetbeheer, al dan niet aangevuld met schuldbemiddeling.

60,74% van het aantal gezinnen doet een beroep op budgetbeheer, al dan niet gecombineerd met één of meerdere bijkomende hulpverleningsmodules. Dit is de meest ingezette hulpverleningsvorm. **57,61%** van de gezinnen doet een beroep op **schuldbemiddeling**, al dan niet gecombineerd met één of meerdere bijkomende hulpverleningsmodules. Dit is bijgevolg de tweede meest ingezette hulpverleningsvorm. Slechts **23%** van de gezinnen in rubriek A doen beroep op **budgetbegeleiding**, al dan niet gecombineerd met andere hulpverleningsmodules. Dit maakt budgetbegeleiding de minst ingezette hulpverleningsvorm.

Deze resultaten liggen volledig in lijn met de voorgaande jaren.

▼ Tabel 1: Cijfers basisregistratie Vlaanderen (2019-2022)

Rubriek A: Gezinnen waarvoor het voorbije werkjaar geen procedure collectieve schuldregeling liep	2019		2020		2021		2022	
	AC	%	AC	%	AC	%	AC	%
A.1 budgetbegeleiding (uitsluitend)	4768	10,30%	4864	10,88%	4633	10,66%	4983	11,59%
A.2 budgetbeheer (uitsluitend)	13069	28,24%	12569	28,10%	12260	28,22%	12383	28,79%
A.3 budgetbegeleiding en budgetbeheer	887	1,92%	789	1,76%	843	1,94%	866	2,01%
A.4 schuldbemiddeling (uitsluitend)	10345	22,36%	9688	21,66%	8949	20,60%	8775	20,40%
A.5 schuldbemiddeling en budgetbegeleiding	2923	6,32%	3029	6,77%	3246	7,47%	3125	7,27%
A.6 schuldbemiddeling en budgetbeheer	13078	28,26%	12636	28,25%	12396	28,53%	11955	27,80%
A.7 schuldbemiddeling, budgetbegeleiding en budgetbeheer	1206	2,61%	1149	2,57%	1124	2,59%	919	2,14%
Totaal aantal gezinnen rubriek A	46276	100,00%	44724	100,00%	43451	100,00%	43006	100,00%

Rubriek B: Gezinnen waarvoor het voorbije werkjaar een procedure collectieve schuldenregeling liep en waarbij de instelling voor schuldbemiddeling is aangesteld als schuldbemiddelaar	2019		2020		2021		2022	
	AC	%	AC	%	AC	%	AC	%
B.1 zonder andere hulpverleningsmodules	660	19,17%	678	20,86%	614	19,81%	681	22,82%
B.2 in combinatie met budgetbegeleiding	53	1,54%	63	1,94%	46	1,48%	70	2,35%
B.3 in combinatie met budgetbeheer	1786	51,87%	1586	48,78%	1469	47,40%	1273	42,66%
B.4 in combinatie met budgetbegeleiding en budgetbeheer	26	0,76%	28	0,86%	43	1,39%	37	1,24%

B.5 in combinatie met schuldbemiddeling	22	0,64%	20	0,62%	16	0,52%	20	0,67%
B.6 in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbegeleiding	15	0,44%	18	0,55%	5	0,16%	10	0,34%
B.7 in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbeheer	859	24,95%	822	25,28%	875	28,23%	661	22,15%
B.8 in combinatie met schuldbemiddeling, budgetbegeleiding en budgetbeheer	22	0,64%	36	1,11%	31	1,00%	232	7,77%
Totaal aantal gezinnen rubriek B	3443	100,00%	3251	100,00%	3099	100,00%	2984	100,00%

Rubriek C: Gezinnen waarvoor het voorbije werkjaar een procedure collectieve schuldenregeling liep en waarbij een externe schuldbemiddelaar is aangesteld

	2019		2020		2021		2022	
	AC	%	AC	%	AC	%	AC	%
C.1 in combinatie met budgetbegeleiding	611	9,46%	612	10,30%	632	11,31%	542	10,30%
C.2 in combinatie met budgetbeheer	2675	41,43%	2378	40,03%	2179	38,99%	2023	38,46%
C.3 in combinatie met budgetbegeleiding en budgetbeheer	187	2,90%	170	2,86%	166	2,97%	107	2,03%
C.4 in combinatie met schuldbemiddeling	905	14,02%	728	12,25%	665	11,90%	731	13,90%
C.5 in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbegeleiding	260	4,03%	260	4,38%	198	3,54%	230	4,37%
C.6 in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbeheer	1640	25,40%	1583	26,65%	1535	27,46%	1406	26,73%
C.7 in combinatie met schuldbemiddeling, budgetbegeleiding en budgetbeheer	178	2,76%	210	3,53%	214	3,83%	221	4,20%
Totaal aantal gezinnen rubriek C	6456	100,00%	5941	100,00%	5589	100,00%	5260	100,00%

Totaal aantal gezinnen in begeleiding (A + B + C)	56175	53916	52139	51250
--	--------------	--------------	--------------	--------------

3.1.2. Rubrieken B en C

Rubrieken B en C combineren budget- en/of schuldhulpverlening met een procedure collectieve schuldenregeling. In totaal liep voor **8244 gezinnen** in 2022 een procedure collectieve schuldenregeling, al dan niet in combinatie met andere hulpverleningsmodules. Collectieve schuldenregelingen vormen, net zoals de voorbije jaren, een minderheid binnen het aanbod van de erkende instellingen voor schuldbemiddeling. Een module collectieve schuldenregeling is meestal in combinatie met andere hulpverleningsmodules. Vooral de combinatie met budgetbeheer (al dan niet aangevuld met schuldbemiddeling) komt veel voor.

De meerderheid van de gezinnen in de rubrieken B en C doen een **beroep op een externe schuldbemiddelaar** (rubriek c) tijdens de procedure collectieve schuldenregeling. Ook dat ligt in lijn met de voorgaande jaren.

In **rubriek B** is de meest voorkomende hulpverleningsvorm de **combinatie collectieve schuldenregeling met budgetbeheer** (42,66%). Dat aandeel is iets kleiner dan de voorgaande jaren (-13,34%). Ongeveer een vijfde van de gezinnen doet een beroep op een collectieve schuldenregeling in **combinatie met schuldbemiddeling en budgetbeheer**. Dat is een daling van 24,46% ten opzichte van 2021. Opvallend is de stijging van het aantal procedures collectieve schuldenregeling zonder bijkomende hulpverleningsmodules (+10,91% ten opzichte van 2021).

In **rubriek C** is de **combinatie collectieve schuldenregeling en budgetbeheer**, al dan niet aangevuld met andere hulpverleningsmodules, de meest voorkomende vorm van hulpverlening. Waar in rubriek B de gezinnen vooral een beroep doen op enkel budgetbeheer, is dat in rubriek C meer verdeeld tussen budgetbeheer en budgetbeheer in combinatie met schuldbemiddeling (38,46% en 26,73%). In de helft van de gevallen is er sprake van **een combinatie met schuldbemiddeling**, al dan niet aangevuld met andere hulpverleningsvormen. In vergelijking met voorgaande jaren is er een sterke daling bij een collectieve schuldenregeling in combinatie met budgetbegeleiding en -beheer (-35,54%). Er is ook een stijging van een collectieve schuldenregeling in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbegeleiding (+16,16%). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de gezinnen in collectieve schuldenregeling met een externe bemiddelaar mogelijk minder nood hebben aan een verregaande vorm van budgethulpverlening zoals bijvoorbeeld budgetbeheer. Bijkomend onderzoek bij externe schuldbemiddelaars is echter nodig om daarover zekerder conclusies te trekken.

Samengevat toont bovenstaande analyse aan:

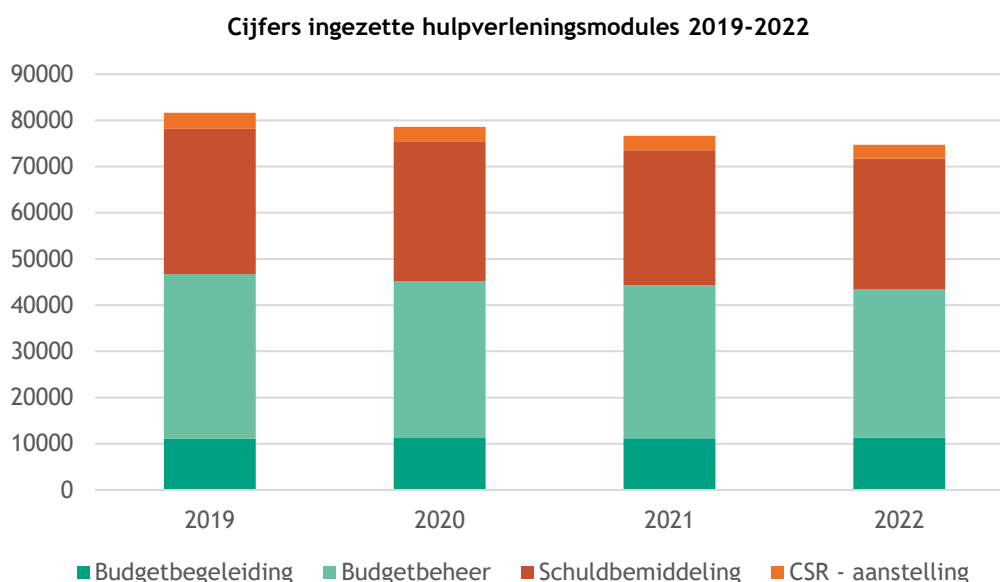
1. De erkende instellingen richten zich vooral op niet-gerechtigde vormen van budget- en schuldhulpverlening (rubriek A).
2. Budgetbeheer (al dan niet gecombineerd met schuldbemiddeling en/of collectieve schuldenregeling) is de meest voorkomende hulpverleningsvorm in alle rubrieken.
3. Ook schuldbemiddeling is een veel voorkomende vorm van schuldhulpverlening, vooral bij gezinnen die niet in een collectieve schuldenregeling zitten (rubriek A).
4. Gezinnen combineren nog steeds voornamelijk een collectieve schuldenregeling met budgetbeheer en/of schuldbemiddeling.
5. De cijfers van 2022 liggen grotendeels in lijn met de voorgaande jaren. Er zijn twee afwijkende evoluties om in het oog te houden:
 - het stijgend aandeel gezinnen in een collectieve schuldenregeling met interne bemiddelaar zonder bijkomende hulpverlening;
 - het stijgend aandeel gezinnen in een collectieve schuldenregeling met een externe bemiddelaar in combinatie met schuldbemiddeling en budgetbegeleiding.

3.2. CIJFERS INGEZETTE HULPVERLENINGSMODULES

Grafiek 1 geeft voor de periode 2019-2022 het aantal ingezette hulpverleningsmodules weer naargelang de vorm: budgetbegeleiding, budgetbeheer, schuldbemiddeling en een procedure collectieve schuldenregeling waarbij een erkende instelling voor schuldbemiddeling is aangesteld als schuldbemiddelaar³. Het gaat om de **totale aantallen van de verschillende hulpverleningsmodules**, ongeacht of die uitsluitend of in gecombineerde vorm zijn geregistreerd.

Voorbeeld: in 2022 bedraagt het aantal ingezette modules budgetbeheer 32083. Dat is de som van alle gezinnen waarvoor budgetbeheer is aangeboden, ongeacht de rubriek (A, B of C) en ongeacht of budgetbeheer al dan niet in combinatie met andere hulpverlening is aangeboden. Dit cijfer omvat met andere woorden alle geregistreerde modules budgetbeheer én alle mogelijke geregistreerde combinaties over alle rubrieken heen, zoals budgetbeheer en schuldbemiddeling, budgetbeheer en budgetbegeleiding tijdens een collectieve schuldenregeling met een externe schuldbemiddelaar, ...

Tabel 1 toonde het aantal (unieke) gezinnen in schuldhulpverlening. Onderstaande grafiek geeft het aantal ingezette hulpverleningsmodules weer. De totale aantallen in tabel 1 zijn bijgevolg niet te vergelijken met deze cijfers.

▼ Grafiek 1: cijfers ingezette hulpverleningsmodules (2019-2022)

De verhouding tussen de hulpverleningsmodules blijft in de periode 2019-2022 vrijwel constant. Het aandeel budgetbeheer schommelt steeds rond 43%. Hetzelfde geldt voor het aandeel schuldbemiddeling (ongeveer 38%), budgetbegeleiding (ongeveer 14%) en collectieve schuldenregeling met een eigen aanstelling als schuldbemiddelaar (ongeveer 4%).

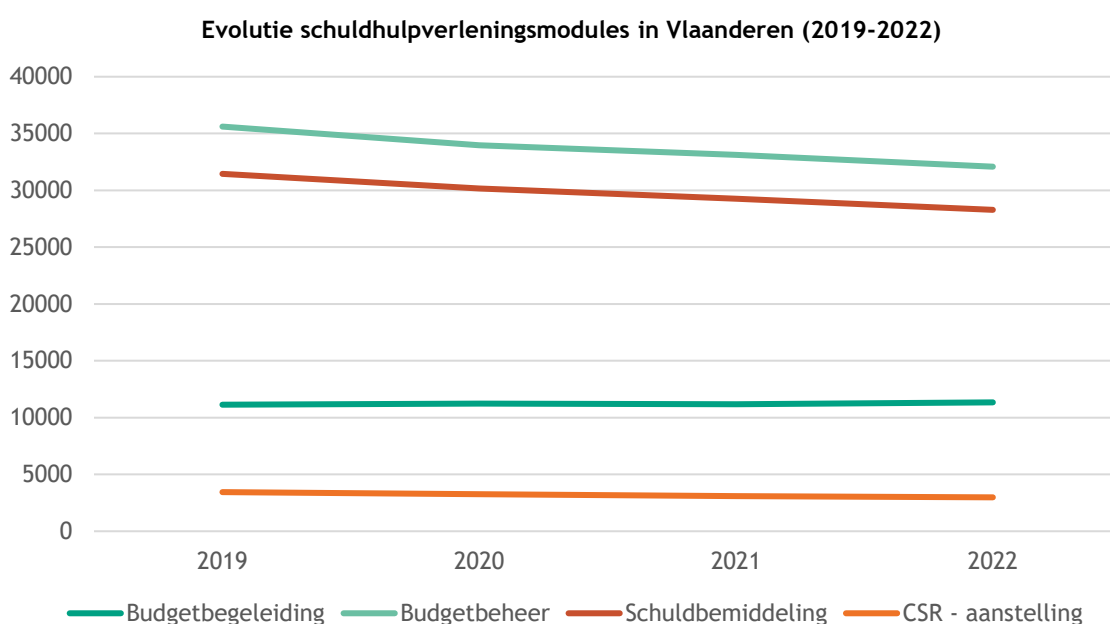
In 2022 is budgetbeheer (42,95%) de koploper, gevolgd door schuldbemiddeling (37,87%). Dat is dezelfde volgorde als in 2021, 2020 en 2019. Het aandeel aanstellingen als schuldbemiddelaar binnen een lopende procedure collectieve schuldenregeling blijft erg laag (3,99%). Ook dat ligt in lijn met de afgelopen jaren.

³ De tabellen met het de cijfergegevens van het aantal ingezette hulpverleningsmodules voor 2019, 2020, 2021 en 2022 vind je in het bijlagenrapport onder bijlage 2.

In Vlaanderen daalt het totaal aangeboden hulpverleningsmodules over de periode 2019-2022. In 2022 werden in totaal 74694 hulpverleningsmodules geregistreerd. Dat is een daling met 2,58% ten opzichte van vorig jaar.

Deze dalende trend is al een tijdje aan de gang. In het najaar van 2021 heeft SAM, steunpunt Mens en Samenleving een onderzoek uitgevoerd naar de daling van de basisregistratiegegevens bij de erkende instellingen. De erkende instellingen gaven aan dat de daling onder meer een gevolg is van complexere dossiers, een snellere doorverwijzing naar andere partners voor collectieve schuldenregeling, en een groot personeelstekort. Daarnaast is er bij de cliënten veelal een gebrek aan motivatie om te starten met budget- of schuldhulpverlening. Tot slot is er vaker nood aan een lange nazorgperiode waardoor er weinig ruimte vrijkomt om nieuwe dossiers op te starten (Ledegen, 2022). Die redenen spelen ongetwijfeld nog steeds een rol (zie ook [hoofdstuk 7](#) - tendensen en beleidssignalen).

Onderstaande grafiek geeft gedetailleerd de evoluties van het aantal ingezette hulpverleningsmodules weer.

▼ Grafiek 2: evolutie ingezette schuldhulpverleningsmodules Vlaanderen (2019-2022)

Het aandeel **budgetbegeleiding** blijft eerder constant door de jaren heen. In 2022 stijgt het aandeel als enige licht (+1,44% ten opzichte van 2021; +1,85% ten opzichte van 2019). Een mogelijke verklaring is dat erkende instellingen steeds meer toewerken naar financiële zelfredzaamheid bij de cliënten. Ze zetten hierbij vaker een module budgetbegeleiding in als vorm van nazorg.

De erkende instellingen zetten **budgetbeheer en schuldbemiddeling** het meest in. Het aandeel daalt wel over de periode 2019-2022. De daling was het sterkst in 2020. Vermoedelijk was dat een gevolg van de coronacrisis. Enerzijds kregen de meest kwetsbare burgers in deze periode extra steunmaatregelen vanuit de overheid. De vraag naar budget- en schuldhulpverlening was daardoor misschien minder groot. Anderzijds was de drempel naar hulpverlening mogelijk groter dan andere jaren door de overschakeling naar digitale hulpverlening of hulpverlening op afstand, als gevolg van de lockdowns.

Ook het aantal modules **collectieve schuldenregeling met eigen aanstelling** daalt over de periode 2019-2022 bij de erkende instellingen. Dit komt overeen met een algemene daling van het aantal procedures

collectieve schuldenregelingen. Er zijn in 2022, volgens de cijfers van de Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België, 8771 nieuwe procedures opgestart. Dat is een daling met 7,67% ten opzichte van 2021 en een daling met 29,26% ten opzichte van 2019 (zie ook 3.3.2).

Samengevat toont bovenstaande analyse aan:

1. Budgetbeheer en schuldbemiddeling blijven veruit blijft de meest ingezette hulpverleningsmodules.
2. De evoluties van de modules volgen grotendeels de trends van de afgelopen jaren:
 - het aandeel modules budgetbeheer en schuldbemiddeling daalt;
 - het aandeel CSR -aanstelling daalt. De cijfers van de Nationale Bank van België (2022) bevestigen deze evolutie.
3. Het aandeel modules budgetbegeleiding stijgt als enige licht. Hiervoor zijn enkele mogelijke verklaringen, maar bijkomend onderzoek is nodig.

3.3. VERGELIJKING MET DE CIJFERS VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË

3.3.1. Schuldbemiddelingen

Een aantal cijfergegevens van de jaarlijks basisregistratie kunnen, mits de nodige nuancering, worden vergeleken met gegevens uit de databank van de Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België. Die databank bevat onder meer informatie over de aard en typologie van consumentenkredieten en hypothecaire kredieten.

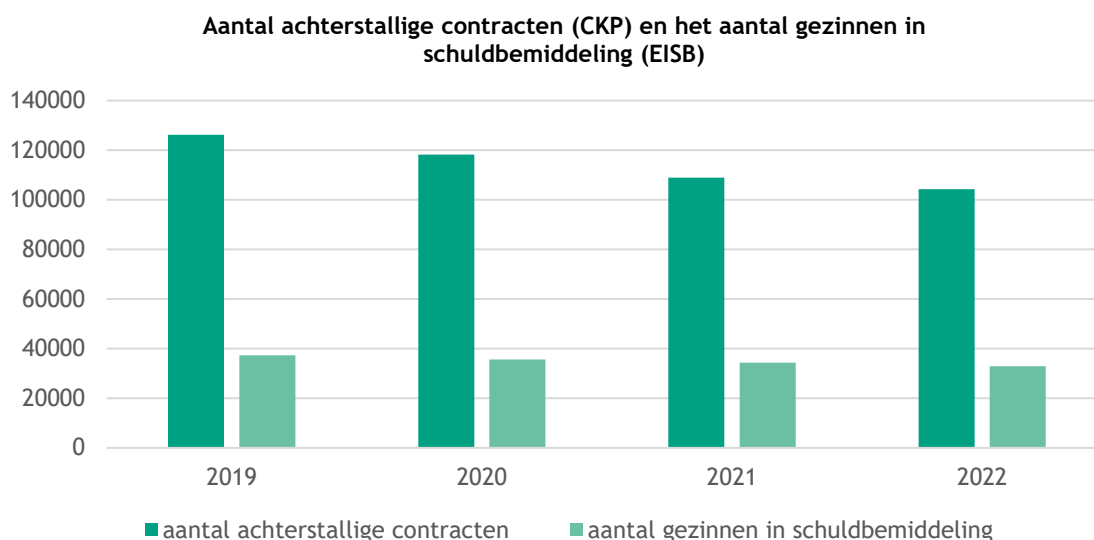
De Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België is een van de instrumenten die de Belgische overheid heeft ingesteld om overmatige schuldenlast bij gezinnen te bestrijden. De centrale registreert sinds 2003 alle consumentenkredieten en hypothecaire kredieten die natuurlijke personen in België afsluiten. Het gaat daarbij om kredieten die ze om privédoeleinden aangaan. De centrale registreert eveneens de eventuele betalingsachterstanden die uit die kredieten voortvloeien.

De kredietgevers delen gegevens over kredietovereenkomsten en de identiteit van de kredietnemers met de Nationale Bank. Dat zijn bankinstellingen, maatschappijen die gespecialiseerd zijn in consumentenkrediet of hypothecair krediet, kredietkaartmaatschappijen en verzekeraars die hypothecair krediet toekennen, en verkopers die verkopen op afbetaling verrichten. De gegevens worden op jaarbasis verwerkt. Dat maakt het mogelijk om enerzijds de evolutie in kaart te brengen van het aantal geregistreerde kredietnemers, kredietovereenkomsten, betalingsachterstanden en berichten van collectieve schuldenregelingen, en anderzijds van bepaalde activiteitsindicatoren van de Centrale.

De Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België bevat geen gegevens over budgethulpverlening (budgetbegeleiding en budgetbeheer). De Centrale bevat wel gegevens per provincie over het aantal personen met achterstallige contracten. De basisregistratie bevat het aantal gezinnen in schuldbemiddeling en, als 'zwaarste' vorm van schuldbemiddeling, het aantal gezinnen dat opgenomen is in een procedure collectieve schuldenregeling bij de erkende instellingen voor schuldbemiddeling. Die gegevens zijn ook per provincie beschikbaar. In principe zijn de gezinnen uit de basisregistratie ook in het bestand van de Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België opgenomen.

De basisregistratie registreert echter het aantal gezinnen, terwijl de Centrale het aantal natuurlijke personen bevat. Aangezien één gezin meerdere natuurlijke personen kan omvatten, is een vergelijking van de gegevens tussen de basisregistratie en de Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank

van België (2022) mogelijk onderwerp voor discussie. De vergelijking duidt dus op het minimaal aantal personen dat de instellingen voor schuldbemiddeling bereiken.

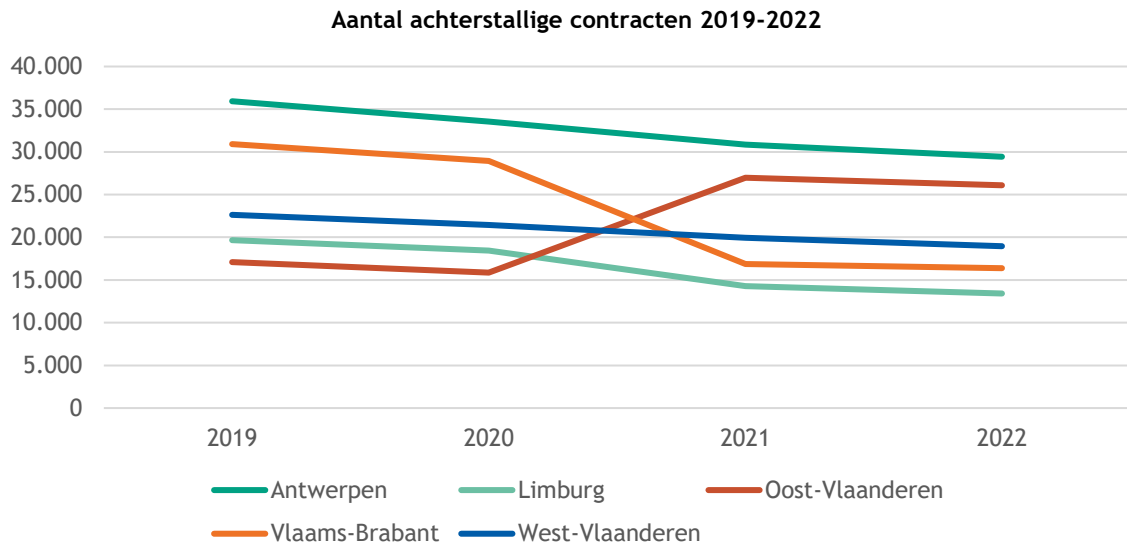

▼ **Grafiek 3: het aantal achterstallige contracten volgens de centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België en het aantal gezinnen in schuldbemiddeling zoals geregistreerd door de erkende instellingen voor schuldbemiddeling voor de periode 2019-2022**

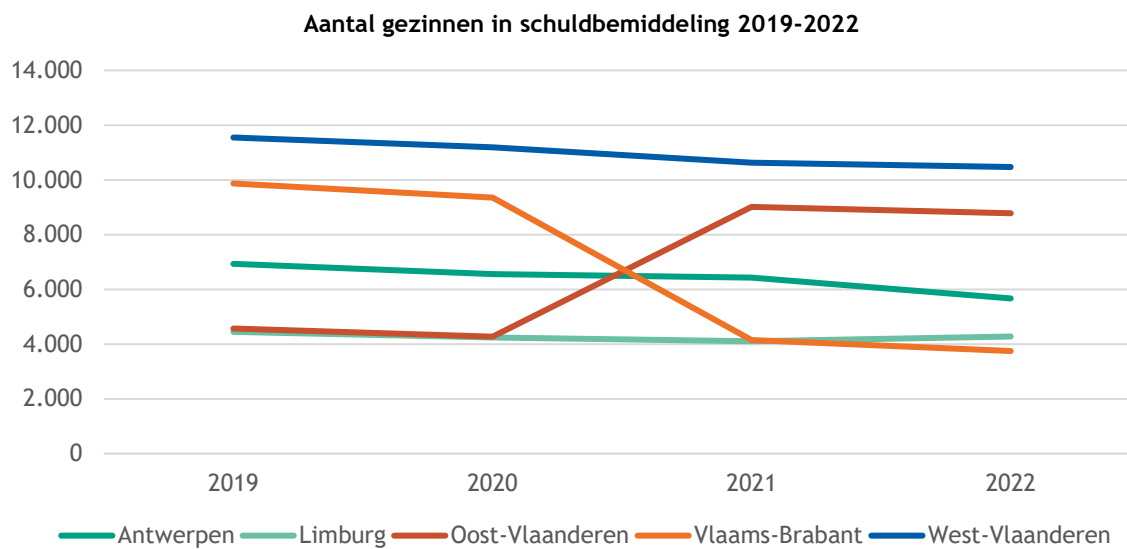
Het totaal aantal personen met achterstallige contracten daalt gedurende de periode 2019-2022 (-17,39%). Het aantal gezinnen in schuldbemiddeling/collectieve schuldenregeling zoals aangegeven door de erkende instellingen voor schuldbemiddeling daalt eveneens (-11,84%). Er zijn echter grote verschillen tussen de provincies.

Grafieken 3 en 4 geven per provincie de evolutie weer van het aantal geregistreerde personen met achterstallige contracten bij de Nationale Bank van België (NBB) en het aantal gezinnen in schuldhulpverlening (schuldbemiddeling - CSR) bij de erkende instellingen voor schuldbemiddeling in Vlaanderen⁴. De gegevens van CAW Brussel zijn hier niet in aanmerking genomen.

⁴ De tabellen met de cijfergegevens van het aantal achterstallige contracten volgens centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België en het aantal gezinnen in schuldbemiddeling, vind je in het bijlage rapport onder bijlage 3.

▼ **Grafiek 4: evolutie van het aantal achterstallige contracten volgens de Nationale Bank van België (2019-2022)**

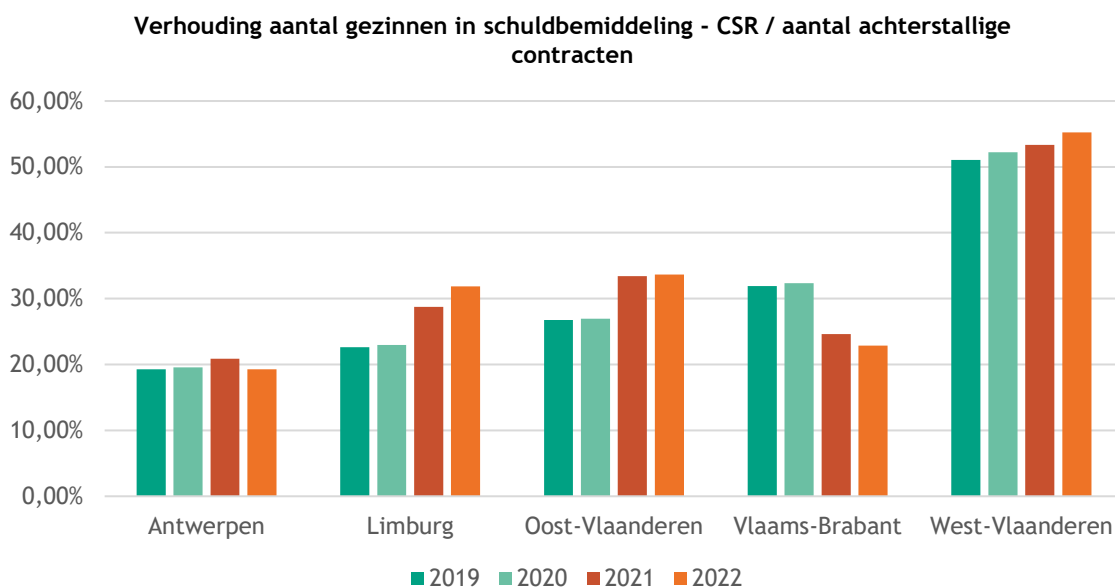
▼ **Grafiek 5: evolutie van het aantal gezinnen in schuldbemiddeling - collectieve schuldenregeling (2019-2022)**

De provincie Antwerpen rapporteert de meeste personen met achterstallige contracten, terwijl de provincie West-Vlaanderen het hoogste aantal gezinnen in schuldbemiddeling optekent. De provincie Limburg rapporteert de minste personen met achterstallige contracten, de provincie Vlaams-Brabant het laagst aantal gezinnen in schuldbemiddeling.

De **evoluties verschillen sterk** tussen de provincies. In de provincie **Antwerpen** daalt zowel het aantal achterstallige contracten als het aantal gezinnen in schuldhulpverlening in de periode 2019-2022. In de

provincie **Limburg** daalt het aantal achterstallige contracten in de periode 2019-2022, met een sterke daling in 2021. Het is de enige provincie waar het aantal gezinnen in schuldbemiddeling stijgt in 2022. In de provincie **Oost-Vlaanderen** steeg zowel het aantal personen met achterstallige betalingen als het aantal gezinnen in schuldbemiddeling sterk in 2021. In 2022 is er voor beide opnieuw een licht dalende trend. De provincie **Vlaams-Brabant** maakt een omgekeerde beweging. Daar daalde zowel het aantal personen met achterstallige betalingen als het aantal gezinnen in schuldbemiddeling sterk in 2021. Die dalende trend zet zich, weliswaar minder uitgesproken, door in 2022. Tot slot daalt zowel het aantal personen met achterstallige betalingen als het aantal gezinnen in schuldbemiddeling gestaag in de provincie **West-Vlaanderen** voor de periode 2019-2022.

De verhouding tussen het aantal gezinnen in schuldbemiddeling - collectieve schuldenregeling / aantal achterstallige contracten is in grafiek 6 opgenomen⁵. De gegevens worden per provincie voor de periode 2019-2022 weergegeven.

▼ **Grafiek 6: Verhouding tussen het aantal gezinnen in schuldbemiddeling - collectieve schuldenregeling / aantal achterstallige contracten (in %)**

De verhouding tussen het aantal gezinnen in schuldbemiddeling - CSR en het aantal achterstallige contracten is het hoogst in West-Vlaanderen (55,25%). Dat betekent dat er bij 55% van de gezinnen in schuldbemiddeling - CSR ook sprake is van één of meerdere achterstallige contracten. West-Vlaanderen is hierbij een uitschieter. De verhouding is het laagst in Antwerpen. Bij slechts 19,26% van de gezinnen in schuldbemiddeling - CSR is er sprake van één of meerdere achterstallige contracten.

In de periode 2019-2021 was er vooral een stijgende trend, waarbij het aantal personen in schuldbemiddeling - CSR met één of meerdere achterstallige contracten toenam. De enige uitzondering was Vlaams-Brabant in 2021. In 2022 zet deze dalende trend zich door in Vlaams-Brabant en Antwerpen. In de overige provincies stijgt het aandeel van de gezinnen in schuldbemiddeling - CSR met één of meerdere achterstallige contracten nog steeds, zij het minder uitgesproken.

⁵ De tabellen met de verhouding van het aantal achterstallige contracten volgens centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België en het aantal gezinnen in schuldbemiddeling, vind je in het bijlagerapport onder bijlage 3.

Hoe meer betalingsachterstand er is, hoe vaker er een beroep wordt gedaan op een collectieve schuldenregeling. Slechts 8,4% van de personen met één betalingsachterstand doet een beroep op een procedure collectieve schuldenregeling, bij drie en meer betalingsachterstanden is dat ongeveer 25%. Vanaf vijf betalingsachterstanden doet 33% een beroep op een collectieve schuldenregeling (Nationale Bank van België, 2022).

3.3.2. Collectieve schuldenregelingen

De gegevensbank van de Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank (2022) bevat cijfermateriaal van het aantal lopende berichten collectieve schuldenregelingen (aantal personen). De gegevens geregistreerd in rubrieken B en C van de basisregistratie –de rubrieken waarbij bij gezinnen een procedure collectieve schuldenregeling werd opgestart of lopende is – kunnen daarmee worden vergeleken.

Tabel 2 geeft voor Vlaanderen het jaarlijks aantal uitstaande collectieve schuldenregelingen weer per gerechtelijk arrondissement over de periode 2019-2022. Vanaf 2020 is het verschil met het voorgaande jaar tussen haakjes vermeld als percentage. De laatste kolom van tabel 2 bevat het procentueel verschil tussen het aantal collectieve schuldenregelingen van 2019 en 2022.

Om gegevens van de basisregistratie met die van de Nationale Bank van België te vergelijken, tonen we in tabel 2 slechts de data van de gerechtelijke arrondissementen van Vlaanderen.

▼ Tabel 2: Aantal lopende berichten van collectieve schuldenregeling per gerechtelijk arrondissement 2019-2022 (gedeeltelijke weergave)

Arrondissement	2019	2020	2021	2022	Vershil 2019-2022
Aalst	2742	2540 (-7,37%)	2362 (-7,01%)	2174 (-7,96%)	-20,71%
Antwerpen	5770	5160 (-10,57%)	4624 (-10,39%)	4241 (-8,28%)	-26,50%
Brugge	1847	1661 (-10,07%)	1515 (-8,79%)	1345 (-11,22%)	-27,18%
Dendermonde	1737	1548 (-10,88%)	1391(-10,14%)	1288 (-7,40%)	-25,85%
Diksmuide	386	360 (-6,74%)	308 (-14,44%)	273 (-11,36%)	-29,27%
Eeklo	876	830 (-5,25%)	774 (-6,75%)	702 (-9,30%)	-19,86%
Gent	4416	3889 (-11,93%)	3570 (-8,20%)	3176 (-11,04%)	-28,08%
Halle-Vilvoorde	3087	2681 (-13,15%)	2413 (-10,00%)	2116 (-12,31%)	-31,45%
Hasselt	3305	2867 (-13,25%)	2583 (-9,91%)	2276 (-11,89%)	-31,13%
Ieper	746	715 (-4,16%)	646 (-9,65%)	614 (-4,95%)	-17,69%
Kortrijk	1697	1536 (-9,49%)	1418 (-7,68%)	1234 (-12,98%)	-27,28%
Leuven	3077	2801 (-8,97%)	2478 (-11,53%)	2218 (-10,49%)	-27,92%
Maaseik	1560	1400 (-10,26%)	1233 (-11,93%)	1113 (-9,73%)	-28,65%
Mechelen	2240	1980 (-11,61%)	1851 (-6,52%)	1663 (-10,16%)	-25,76%
Oostende	1406	1257 (-10,60%)	1146 (-8,83%)	971 (-15,27%)	-30,94%
Oudenaarde	741	669 (-9,72%)	626 (-6,43%)	582 (-7,03%)	-21,46%
Roeselare	1081	886 (-18,04%)	881 (-0,56%)	781 (-11,35%)	-27,75%
Sint-Niklaas	2056	1878 (-8,66%)	1705 (-9,21%)	1540 (-9,68%)	-25,10%
Tielt	648	583 (-10,03%)	542 (-7,03%)	490 (-9,59%)	-24,38%
Tongeren	1611	1467 (-8,94%)	1262 (-13,97%)	1127 (-10,70%)	-30,04%
Turnhout	2020	1781 (-11,83%)	1623 (-8,87%)	1460 (-10,04%)	-27,72%
Veurne	458	426 (-6,99%)	410 (-3,76%)	380 (-7,32%)	-17,03%
Totaal	43507	38915 (-10,55%)	35361 (-9,13%)	31764 (-10,17%)	-26,99%

In 2022 zijn er in Vlaanderen 31764 lopende berichten van collectieve schuldenregeling. Dat is een daling van 10,17% ten opzichte van 2021 en van 26,99% ten opzichte van 2019. De cijfers van rubrieken B en C van de basisregistratie tonen eenzelfde dalende trend. Het aantal collectieve schuldenregelingen neemt in Vlaanderen dus jaar na jaar af.

Antwerpen is het arrondissement met het grootste aantal lopende collectieve schuldenregelingen, gevolgd door Gent. Diksmuide is het arrondissement met het kleinste aantal lopende collectieve schuldenregelingen.

Alle arrondissementen kennen sinds 2019 een daling van het aantal berichten collectieve schuldenregeling. In zestien van de tweeëntwintig arrondissementen dalen de cijfers met meer dan één vierde. De daling is het sterkst in Halle-Vilvoorde, Hasselt, Oostende en Tongeren (daling >30%). Veurne en Ieper hebben de kleinste afname (ongeveer 17%).

Nochtans zetten de erkende instellingen voor schuldbemiddeling meer in op hulpverlening voor gezinnen in een procedure collectieve schuldenregeling. Waar de erkende instellingen voor schuldbemiddeling zelf aangesteld zijn als schuldbemiddelaar (rubriek B), organiseren zij in 2022 voor 9,39% van de lopende berichten van collectieve schuldenregeling één of meerdere hulpverleningsmodules (2019: 7,91%, 2020: 8,35%, 2021: 8,76%)⁶. Bij aanstelling van een externe schuldbemiddelaar verhogen die cijfers aanzienlijk (2019: 16,11%, 2020: 16,66%, 2021: 17,31%, 2022: 18,28%)⁷. Gaandeweg betekent dit dat de erkende instellingen voor schuldbemiddeling jaar na jaar meer actief hulpverlening aanbieden binnen een procedure collectieve schuldenregeling.

Samengevat toont bovenstaande analyse aan:

1. De cijfers van de Nationale Bank van België bevestigen de trends uit de basisregistratie.
2. Niet alleen het aantal gezinnen in budget- en schuldhulpverlening daalt, ook het aantal achterstallige betalingen neemt af.
3. Na een periode van stijging van het aantal personen in schuldbemiddeling - CSR met één of meerdere achterstallige contracten, tekent zich er sinds 2021 een daling af in sommige provincies. Dat kan wijzen op een nieuwe trend.
4. De erkende instellingen voor schuldbemiddeling bieden jaar na jaar meer actief hulpverlening aan binnen een procedure collectieve schuldenregeling.

⁶ Totalen van rubriek B/totalen tabel 2

⁷ Totalen van rubriek C/(totalen van tabel 2 - rubriek B)

4 – Cijfers per provincie

4.1. CIJFERS BASISREGISTRATIE

Tabel 3 geeft een globaal overzicht van het aantal gezinnen in begeleiding per provincie⁸. Aangezien het CAW Brussel uitsluitend actief is voor personen en gezinnen op Brussels grondgebied, zijn hun gegevens niet opgenomen.

▼ Tabel 3: Overzichtstabel cijfers basisregistraties per provincie (2019-2022)

Provincie	2019	2020	2021	2022	Vershil 2019-2022
Antwerpen ⁹	11985	11260 (-6,05%)	11054 (-1,83%)	10074 (-8,87%)	-15,94%
Limburg	6826	6606 (-3,22%)	6407 (-3,01%)	6748 (5,32%)	-1,14%
Oost-Vlaanderen	13542	12983 (-4,13%)	12438 (-4,20%)	12555 (0,94%)	-7,29%
Vlaams-Brabant	6860	6567 (-4,27%)	6726 (2,42%)	6376 (-5,20%)	-7,06%
West-Vlaanderen	16749	16291 (-2,73%)	15515 (-4,76%)	15497 (-0,12%)	-7,48%
Totaal	55962	53707 (-4,03%)	52140 (-2,92%)	51250 (-1,66%)	-8,42%

West-Vlaanderen rapporteert in 2022 het grootste aantal gezinnen in begeleiding, gevolgd door Oost-Vlaanderen, Antwerpen, Limburg en, tot slot, Vlaams-Brabant. Deze volgorde is gelijkaardig voor de periode 2019-2022. Enkel Limburg en Vlaams-Brabant wisselen door de jaren heen van positie.

Het aantal gezinnen in begeleiding is tussen 2019 en 2022 met 8,42% afgenomen. **In alle provincies dalen de cijfers.** In Antwerpen is de daling het grootst (-15,94%). Dat cijfer is mogelijk vertekend door de *cyberaanval* in stad Antwerpen. Als we geen rekening houden met Antwerpen Stad, dan is er een daling van 14,56%. Antwerpen blijft zelfs dan de provincie met de grootste daling. Limburg heeft de kleinste daling (-1,14%). De daling in de andere provincies schommelt rond de 7%.

De **evoluties** in elke provincie lopen uiteen. In 2022 stijgt het aantal gezinnen in begeleiding in Limburg met 5,32%. Ook in Oost-Vlaanderen is er eerder een beperkte stijging. In de provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant is er een sterke daling van het aantal gezinnen. In West-Vlaanderen is de daling eerder beperkt.

Zoals de cijfers van de basisregistratie voor Vlaanderen (zie tabel 1) aantonen, zijn ook voor elke provincie de grootste aantallen terug te vinden in rubriek A (gezinnen waarvoor in het registratiejaar geen collectieve

⁸ De gedetailleerde gegevens van het aantal geregistreerde gezinnen per provincie van 2019 tot en met 2022 vind je in het bijlaggerapport onder bijlage 4.

⁹ Zonder stad Antwerpen gaat het in totaal om 8253 gezinnen in 2022. Dat is een daling met 4,68% ten opzichte van 2021 (8658 gezinnen) en een daling met 14,56% ten opzichte van 2019 (9659 gezinnen).

schuldenregeling liep). De verhouding tussen het aantal gezinnen in rubriek A tot het totaal aantal geregistreerde gezinnen is voor elke provincie wat verschillend, en is in tabel 4 opgenomen.

▼ **Tabel 4: Verhouding tussen aantal gezinnen in rubriek A ten opzichte van het totale aantal gezinnen**

Provincie	2019	2020	2021	2022	Vershil 2019-2022 (in %)
Antwerpen	86,59%	87,43%	87,68%	87,13%	0,54%
Limburg	74,92%	75,99%	77,45%	80,14%	5,22%
Oost-Vlaanderen	81,05%	80,94%	80,92%	80,72%	-0,33%
Vlaams-Brabant	76,27%	77,57%	78,81%	80,25%	3,98%
West-Vlaanderen	85,84%	86,30%	86,57%	87,57%	1,73%

Bovenstaande tabel geeft aan dat in 2022 voor het eerst in alle provincies meer dan 80% van de gezinnen in budget- en schuldhulpverlening onder rubriek A vallen. Dit wil zeggen dat er slechts voor minder dan 20% van de gezinnen in budget- en schuldhulpverlening een collectieve schuldenregeling lopend is.

In West-Vlaanderen loopt bij 87,57% van de geregistreerde gezinnen geen procedure collectieve schuldenregeling. In de provincie Antwerpen loopt bij 87,13% van de geregistreerde gezinnen geen procedure collectieve schuldenregeling. In Oost-Vlaanderen, Vlaams-Brabant en Limburg gaat het over respectievelijk 80,72%, 80,25% en 80,14% van de gezinnen.

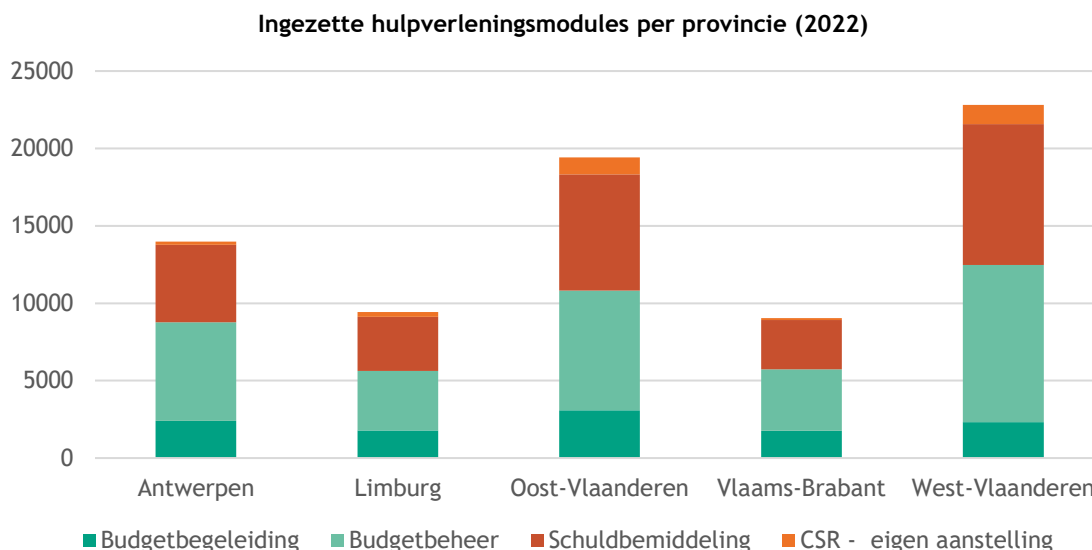
Het aantal gezinnen zonder procedure collectieve schuldenregeling is in 2022 vooral in Vlaams-Brabant en Limburg gestegen. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat erkende instellingen ervoor kiezen om in te zetten op niet-gerechtigde vormen van budget- en schuldhulpverlening. Een andere mogelijke verklaring is dat er in Vlaams-Brabant en Limburg vaker een beroep wordt gedaan op externe bemiddelaars tijdens een procedure collectieve schuldenregeling zonder bijkomende hulpverleningsmodules. Op die cijfers is er geen zicht. Tot slot zou het kunnen dat er over het algemeen minder procedures collectieve schuldenregeling worden opgestart. De dalende trend in de opstart van collectieve schuldenregeling (zie tabel 2) is daarvoor een mogelijke indicator.

Samengevat toont bovenstaande analyse aan:

1. De volgorde van het aantal gezinnen in begeleiding per provincie blijft de afgelopen jaren hetzelfde. West-Vlaanderen is koploper, gevolgd door Oost-Vlaanderen en Antwerpen. Limburg en Vlaams-Brabant spelen steeds haasje-over.
2. Het aantal gezinnen daalt in elke provincie voor de periode 2019-2022, al zijn de evoluties tussen provincies zijn uiteenlopend.
3. Gedurende de periode 2019-2022 stijgt het aandeel gezinnen dat geen beroep doet op een procedure collectieve schuldenregeling. In 2022 is in elke provincie voor meer dan 80% van de geregistreerde gezinnen geen procedure lopend.

4.2. CIJFERS INGEZETTE HULPVERLENINGSMODULES

Grafiek 7 geeft de ingezette hulpverleningsmodules over 2019-2022 per provincie weer, opgesplitst naar gelang er budgetbegeleiding, budgetbeheer of schuldbemiddeling werd verleend en/of een erkende instelling voor schuldbemiddeling binnen een procedure collectieve schuldenregeling was aangesteld. Dit zijn de totale aantallen van de verschillende hulpverleningsmodules, ongeacht of die uitsluitend of in gecombineerde vorm werden verleend¹⁰.

▼ **Grafiek 7: cijfers ingezette hulpverleningsmodules per provincie 2022**

West-Vlaanderen rapporteert in 2022 het grootste aantal modules (22816), Vlaams-Brabant het kleinste (9043). Budgetbeheer is overal de meest ingezette hulpverleningsmodule (>40% van de geregistreerde hulpverleningsmodules), gevolgd door schuldbemiddeling (tussen 35% en 40%). Een procedure collectieve schuldenregeling wordt het minst ingezet (<6% van de geregistreerde hulpverleningsmodules). Grafiek 7 toont eenzelfde verdeling van de ingezette hulpverleningsmodules tussen de provincies.

In 2022 is **budgetbegeleiding** 2397 keer georganiseerd in Antwerpen, 1789 keer in Limburg, 3086 keer in Oost-Vlaanderen, 1755 keer in Vlaams-Brabant en 2315 keer in West-Vlaanderen. Procentueel wordt budgetbegeleiding het meest ingezet in Vlaams-Brabant (19,41%), gevolgd door Limburg (18,97%) en Antwerpen (17,10%). Oost-Vlaanderen schommelt rond 16%. West-Vlaanderen organiseert beduidend minder budgetbegeleiding (10,15%).

In 2022 is **budgetbeheer** 6382 keer ingezet in Antwerpen, 3832 keer in Limburg, 7727 keer in Oost-Vlaanderen, 3981 keer in Vlaams-Brabant en 10161 keer in West-Vlaanderen. In Oost-Vlaanderen en Limburg wordt procentueel het kleinste aantal modules budgetbeheer opgetekend (39,79% en 40,62%). De andere provincies schommelen rond 45%.

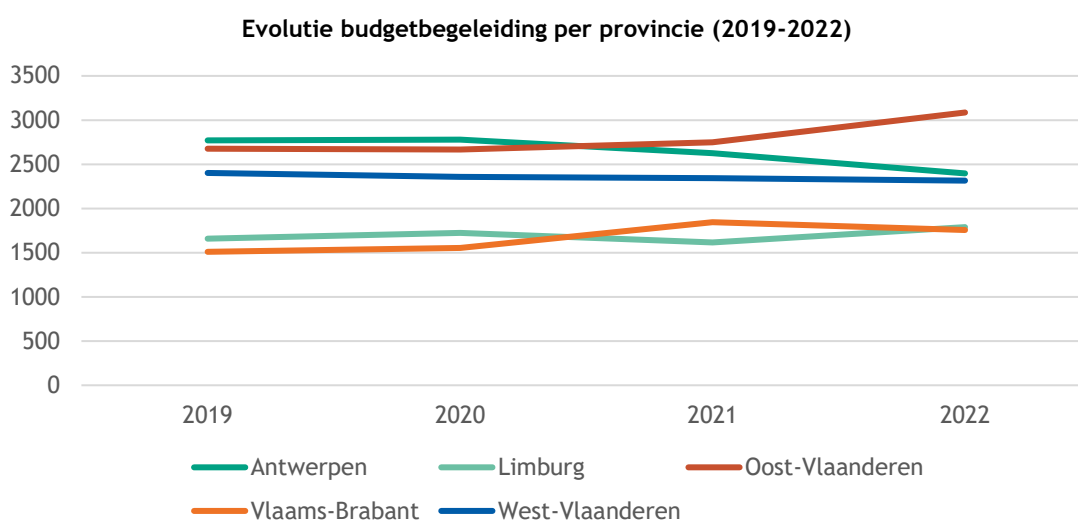
In 2022 is **schuldbemiddeling** 4987 keer ingezet in Antwerpen, 3512 keer in Limburg, 7508 keer in Oost-Vlaanderen, 3189 keer in Vlaams-Brabant en 9089 keer in West-Vlaanderen. Procentueel wordt schuldbemiddeling het meest ingezet in West-Vlaanderen (39,84%). Oost-Vlaanderen en Limburg volgen op de voet

¹⁰ De tabel met het de cijfers van aantal ingezette hulpverleningsmodules per provincie voor de periode 2019-2022 vind je in het bijlage-rapport onder bijlage 5.

met 38,67% en 37,23%. In Vlaams-Brabant en Antwerpen schommelt het aandeel modules schuldbemiddeling rond 35%.

In 2021 is een procedure **collectieve schuldenregeling** 218 keer ingezet in Antwerpen, 300 keer in Limburg, 1097 in Oost-Vlaanderen, 118 keer in Vlaams-Brabant en 1251 keer in West-Vlaanderen. Procentueel wordt deze module het meest ingezet in Oost- en West-Vlaanderen (5,65% en 5,48%). In Limburg is 3,18% van de geregistreerde modules (een combinatie met) een collectieve schuldenregeling. In Antwerpen en Vlaams-Brabant worden nauwelijks procedures collectieve schuldenregeling geregistreerd (<2%).

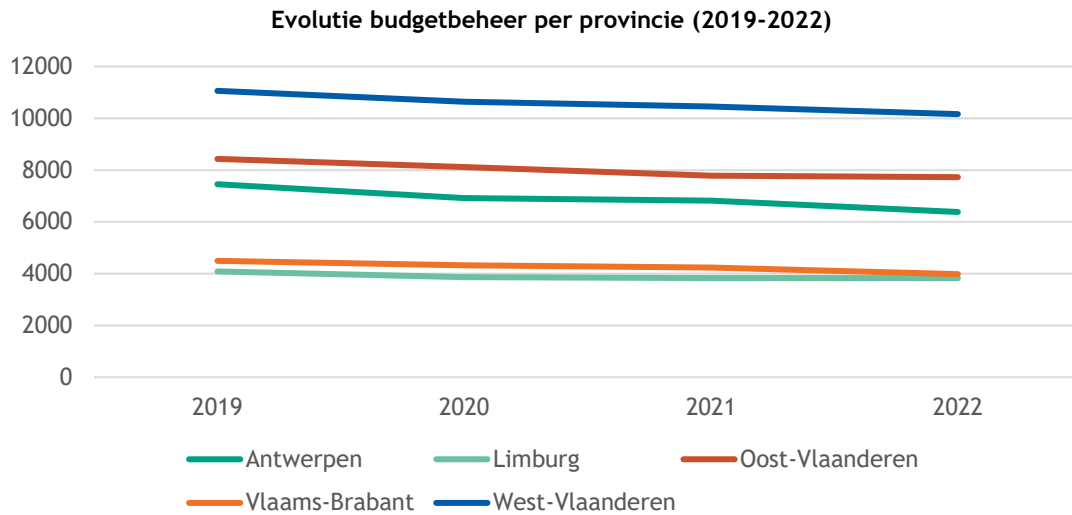
De evolutie van de hulpverleningsmodules in de periode 2019-2022 wordt per module weergegeven in grafieken 8 tot 11¹¹.

▼ **Grafiek 8: evolutie budgetbegeleiding voor de periode 2019-2022 per provincie**

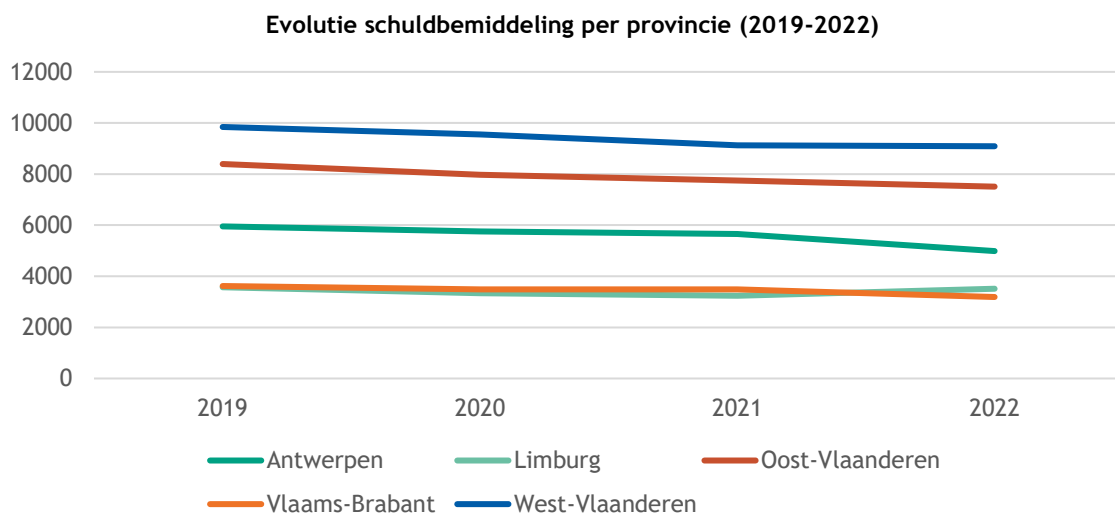
Voor de periode 2019-2020 bleef het aantal modules budgetbegeleiding overal redelijk stabiel. De evolutie tussen 2020 en 2022 verschilt sterk van provincie tot provincie. In de provincie **Antwerpen** daalt het aantal modules budgetbegeleiding sinds 2021. In de provincie **Vlaams-Brabant** steeg het aantal modules budgetbegeleiding in 2021 sterk. In 2022 daalde het aantal opnieuw licht. In **West-Vlaanderen** blijft het aantal budgetbegeleidingen redelijk stabiel, al is er wel een lichte daling tijdens de periode 2019-2022. In de provincie **Oost-Vlaanderen** was er in 2021 al een lichte stijging van het aantal modules budgetbegeleiding, deze stijging heeft zich in 2022 sterk doorgezet. In de provincie **Limburg** schommelt het aantal budgetbegeleidingen op en neer. In 2020 was er een stijging, in 2021 een daling. In 2022 is er opnieuw sprake van een stijging.

¹¹ Deze grafieken zijn gebaseerd op de tabel met de cijfers van aantal ingezette hulpverleningsmodules per provincie voor de periode 2019-2022. Je vindt die in het bijlage rapport onder bijlage 5.

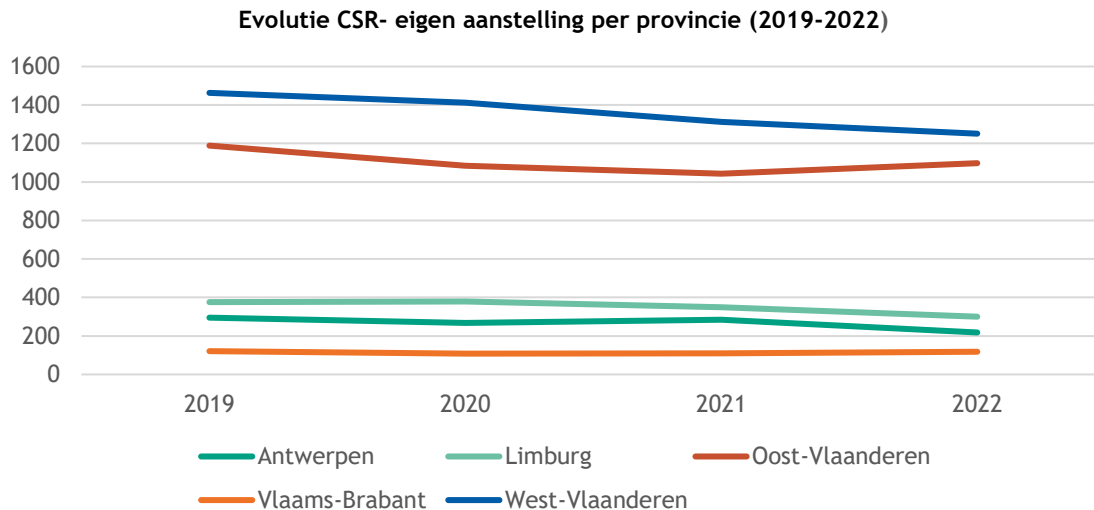
▼ **Grafiek 9: evolutie budgetbeheer voor de periode 2019-2022 per provincie**

De evoluties in het aantal modules budgetbeheer in de periode 2019-2022 zijn **gelijklopend** in de verschillende provincies. De afgelopen periode daalde het aantal modules overall. Enkel in **Limburg** is er in 2022 een zeer lichte stijging van het aantal modules budgetbeheer. De daling van het aantal modules budgetbeheer in de provincie **Antwerpen** in 2022 is meer uitgesproken dan in de andere provincies. De vertekende cijfers van Antwerpen stad spelen hier waarschijnlijk een rol.

▼ **Grafiek 10: evolutie schuldbemiddeling voor de periode 2019-2022 per provincie**

De evoluties in het aantal modules schuldbemiddeling is gelijkaardig aan de evoluties in het aantal modules budgetbeheer. Het aantal modules daalde voor de periode 2019-2022 overall. Enkel in de provincie **Limburg** is er in 2022 een lichte stijging van het aantal modules schuldbemiddeling. De provincie **Antwerpen** toont opnieuw een sterkere daling van het aantal modules in vergelijking met de andere provincies. Ook hier spelen de vertekende cijfers van Antwerpen stad waarschijnlijk een rol.

▼ **Grafiek 11: evolutie CSR-aanstelling voor de periode 2019-2022 per provincie**

De evoluties in de periode 2019-2022 inzake collectieve schuldenregeling verschillen van provincie tot provincie. In Limburg, Antwerpen en Vlaams-Brabant bleven de aantallen redelijk stabiel in de periode 2019-2021. In 2022 is er een daling zichtbaar in de provincies **Antwerpen** en **Limburg**. In **Vlaams-Brabant** is er in 2022 sprake van een lichte stijging van het aantal procedures collectieve schuldenregeling. Aangezien er een algemene daling is van het aantal nieuwe procedures collectieve schuldenregeling in Vlaanderen, werd er in Vlaams-Brabant vermoedelijk vaker dan voorgaande jaren gekozen voor een interne bemiddelaar tijdens een collectieve schuldenregeling in 2022. In **Oost-Vlaanderen** daalden de aantallen gedurende de periode 2019-2021. In 2022 is er een stijging van het aantal modules collectieve schuldenregeling. Ook hier zijn er vermoedelijk meer dossiers collectieve schuldenregeling met een interne bemiddelaar opgestart in 2022. In **West-Vlaanderen** is er tot slot gedurende de periode 2019-2022 een sterke daling van het aantal procedures collectieve schuldenregeling.

De cijfers van de basisregistratie bevestigen de vermoedelijke verklaringen voor de afwijkende trends in de provincies Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen. Dit zijn namelijk de enige provincies waar het aantal registraties binnen rubriek B stijgt én binnen rubriek C daalt. Dat wil zeggen dat er in deze provincies een trend is om de erkende instellingen voor schuldbemiddeling meer als bemiddelaars aan te stellen.

Aanstelling als schuldbemiddelaar komt, zoals hierboven vermeld, erg weinig voor (2% tot 6%). Een vergelijking van de totalen van de rubrieken B met C toont aan dat in een lopende procedure collectieve schuldenregeling veelal vaker een externe schuldbemiddelaar is aangesteld dan de erkende instelling voor schuldbemiddeling zelf. Het aandeel eigen aanstelling als schuldbemiddelaar in een procedure collectieve schuldenregeling ten opzichte van het totaal aantal aanstellingen als schuldbemiddelaar wordt weergegeven in tabel 5.

▼ Tabel 5: Aandeel eigen aanstelling als schuldbemiddelaar in een procedure collectieve schuldenregeling / totaal aantal aanstellingen (2019-2022)

Provincie	2018	2019	2020	2021
Antwerpen	18,36%	18,87%	20,93%	16,81%
Limburg	21,90%	23,90%	24,15%	22,39%
Oost-Vlaanderen	46,34%	43,86%	43,95%	45,31%
Vlaams-Brabant	7,43%	7,33%	7,72%	9,37%
West-Vlaanderen	61,68%	63,26%	62,96%	64,92%

Bovenstaande tabel toont opmerkelijke verschillen tussen de provincies aan: het aandeel eigen aanstelling bedraagt in Vlaams-Brabant amper 9,37% in 2022. Dit loopt op tot meer dan het achtvoudige in West-Vlaanderen (64,92%). Die laatste is de enige provincie waar, op basis van de basisregistratiegegevens, vaker een erkende instelling voor schuldbemiddeling als schuldbemiddelaar wordt aangesteld in een procedure collectieve schuldenregeling (aandeel > 50%). Dat geeft meteen aan dat er in de meeste provincies beduidend vaker een beroep wordt gedaan op een externe schuldbemiddelaar in een procedure collectieve schuldenregeling.

Het aandeel eigen aanstelling is gestegen in de provincie Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen. Dit ligt in lijn met onze bevindingen rond de evoluties inzake procedure collectieve schuldenregeling (zie 3.2 en 3.3).

Samenvattend toont bovenstaande analyse aan:

1. Het is moeilijk om algemene uitspraken te doen over evoluties in de hulpverleningsmodules op provinciaal niveau. Afhankelijk van de hulpverleningsmodule kent elke provincie een andere evolutie.
2. West-Vlaanderen is de enige provincie waar vaker een erkende instelling als bemiddelaar wordt aangesteld bij een procedure collectieve schuldenregeling dan een externe schuldbemiddelaar.
3. In 2022 wordt in de provincies Vlaams-Brabant en Oost-Vlaanderen vaker dan voorgaande jaren gekozen voor een erkende instelling als bemiddelaar bij een procedure collectieve schuldenregeling. Daarvoor is er, op basis van deze gegevens, geen inhoudelijke verklaring. Bijkomende onderzoek is nodig om deze evolutie te kunnen kaderen.

5 – Cijfers per organisatietype

5.1. CIJFERS BASISREGISTRATIE

Een globaal overzicht van het aantal gezinnen in begeleiding per type organisatie (OCMW / CAW / OCMW-verenigingen) is te vinden in tabel 6. Die tabel geeft de cijfers van de basisregistratie over de periode 2019-2022, opgesplitst per type organisatie, en het procentueel verschil ertussen per jaar.

▼ Tabel 6: Overzichtstabel cijfers basisregistratie per type organisatie (2019-2022)¹².

	2019	2020	2021	2022	Vershil 2019 - 2022 (in %)
CAW	2627	2265 (-13,78%)	1938 (-14,44%)	1999 (3,15%)	-23,91%
OCMW	53124	51249 (-3,53%)	49778 (-2,87%)	48855 (-1,85%)	-8,04%
OCMW-vereniging	424	431 (1,65%)	423 (-1,86%)	396 (-6,38%)	-6,60%
Totaal	56175	53945 (-3,97%)	52139 (-7,18%)	51250 (-1,71%)	-8,77%

In 2022 registreren de erkende **OCMW's 48855 gezinnen** in begeleiding. Dat is een daling met 1,85% ten opzichte van 2021. Onder de erkende instellingen voor schuldbemiddeling is het OCMW echter nog steeds met voorsprong de grootste aanbieder van budget- en schuldhulpverlening (95% van het totale aantal gezinnen). De erkende **CAW's registreren 1999 gezinnen** in begeleiding (oftewel 4% van het totale aantal). Dat is een daling met 3,15% tegenover 2020. De **OCMW-verenigingen** zijn veruit de kleinste groep. Zij registreren slechts **396 gezinnen** (oftewel slechts 1% van het totale aantal). Dat is een daling met 6,38%.

In de periode 2019-2022 daalt **het totale aantal gezinnen in begeleiding (-8,77%)**. Het valt op dat de daling het meest uitgesproken is bij de **CAW's (-23,91%)**. De dalende trend bij de CAW's vond voor het eerst plaats in 2020 (-13,78%) en heeft zich doorgezet in 2021 (-14,44%). In 2022 is er opnieuw sprake van een lichte stijging van het aantal gezinnen. Dat heeft vermoedelijk te maken met een reorganisatie binnen de CAW's. In de periode 2019-2021 zetten ze door besparingen minder in op schuldhulpverlening als aparte module. Sinds 2022 is er een interne richtlijn om wel een module budget- en/of schuldhulpverlening aan te bieden als onderdeel van een hulpverleningstraject. Bij de andere organisaties dalen de aantallen ook gedurende de hele periode. Het aantal gezinnen daalt eerder gestaag bij de **OCMW's** gedurende de volledige periode. Bij de **OCMW-verenigingen** is er in 2022 een sterkere daling dan de voorgaande jaren.

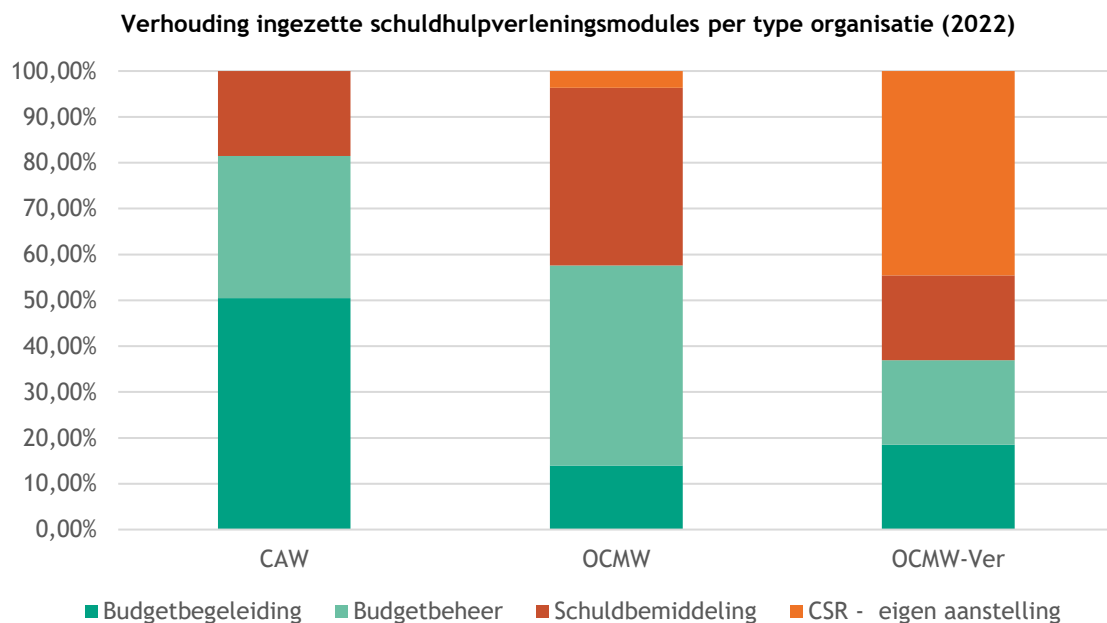
¹² De gedetailleerde gegevens van het aantal geregistreerde gezinnen per type organisatie van 2019 tot en met 2022 vind je in het bijlage rapport onder bijlage 6.

Samengevat toont bovenstaande analyse:

1. De verschillende organisaties (CAW's, OCMW's en OCMW-verenigingen) leggen elk hun eigen focus:
 - CAW's leggen vooral nadruk op laagdrempelige vormen van budgethulpverlening
 - OCMW's leggen vooral nadruk op budgetbeheer en schuldbemiddeling
 - OCMW-verenigingen leggen vooral nadruk op collectieve schuldenregeling waarbij ze zelf als bemiddelaar worden aangesteld.
2. In alle organisaties daalde het aantal gezinnen in hulpverlening de afgelopen jaren. De daling was het sterkst bij de CAW's. In 2022 was er in de CAW's opnieuw een stijging van het aantal gezinnen. De daling van het aantal gezinnen in de OCMW's is in 2022 ook minder uitgesproken. In de OCMW-verenigingen daalt het aantal gezinnen nog steeds sterk in 2022.
3. Bovenstaande evoluties kunnen mogelijk betekenen dat de gezinnen meer nood hebben aan budgetbegeleiding en schuldbemiddeling, en minder geneigd zijn om gerechtelijke procedures op te starten. De veranderende doelgroep bij de erkende instellingen naar aanleiding van de energiecrisis en stijgende levensduurte kunnen hier een verklaring voor zijn.

5.2. CIJFERS INGEZETTE HULPVERLENINGSMODULES

Om meer zicht te geven op mogelijke verschillen in aanpak van de hulpverlening toont Grafiek 11 een visueel overzicht van het aantal ingezette hulpverleningsmodules per type organisatie in 2022¹³. Uit deze grafiek blijkt dat elke organisatie andere accenten legt in haar hulpverleningsaanbod.

▼ **Grafiek 12: verhouding schuldhulpverleningsmodules per types organisaties (2022)**

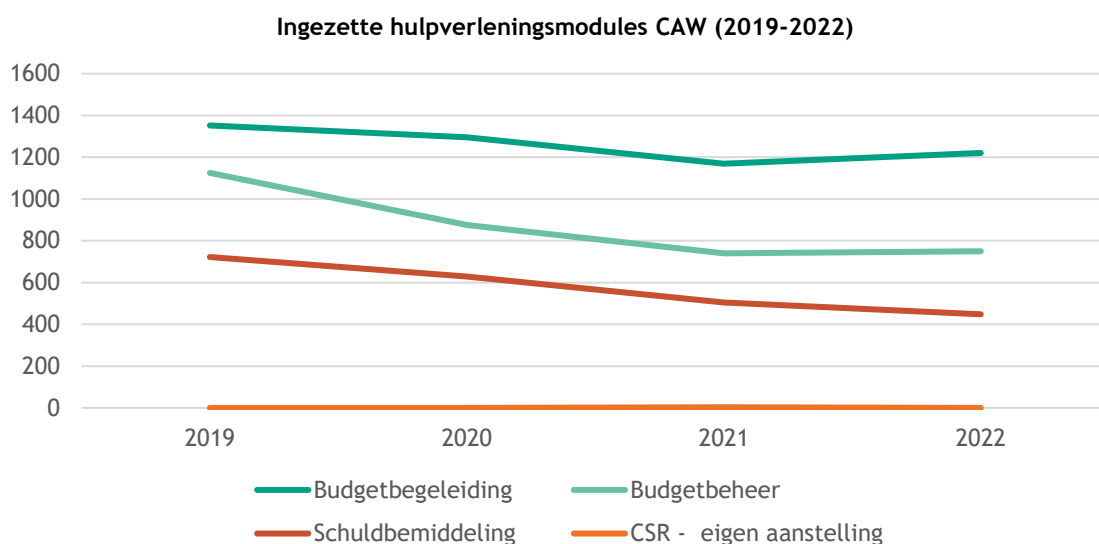
¹³ De tabel met de cijfers van aantal ingezette hulpverleningsmodules per type organisatie voor de periode 2019-2022 vind je in het bijlage rapport onder bijlage 7.

De OCMW's bieden alle hulpverleningsmodules aan. De meest ingezette modules zijn budgetbeheer (43,66%) en schuldbemiddeling (38,76%). In vergelijking met de andere type organisaties zetten OCMW's budgetbegeleiding het minst in als hulpverleningsvorm (14%). Amper in 3,63% van de hulpverleningsmodules worden de OCMW's aangesteld als bemiddelaar tijdens een procedure collectieve schuldenregeling.

In ongeveer de helft van de hulpverleningsmodules bij de CAW's wordt budgetbegeleiding ingezet. De focus op budgetbegeleiding is mogelijk te verklaren door de integrale aanpak van de CAW's. Budgetbegeleiding is vaak slechts een onderdeel van een traject. CAW's zetten, in vergelijking met OCMW's, meer in op een generalistische aanpak en minder op specialisatie. Wanneer verdergaande vormen van schuldhulpverlening nodig zijn, bijvoorbeeld een collectieve schuldenregeling, verwijzen zij vaker door en/of werken ze samen met de OCMW's. Budgetbeheer en schuldbemiddeling vormen tezamen de andere helft van het CAW-aanbod. Budgetbeheer wordt in iets minder dan een derde van de hulpverleningsmodules ingezet. Schuldbemiddeling wordt in 18,53% van de hulpverleningsmodules ingezet. Opvallend is dat de CAW's nooit aangesteld worden als bemiddelaar bij een procedure collectieve schuldenregeling. Dat is een bewuste keuze van de CAW's.

De procedure collectieve schuldenregeling met een aanstelling als bemiddelaar is veruit de meest ingezette hulpverleningsmodule bij de OCMW-verenigingen (44,59%). De OCMW-verenigingen worden vaak opgericht om juridische kennis te bundelen. Mogelijk wordt er daarom meer een beroep op hen gedaan bij formele hulpverlening. De overige hulpverleningsmodules zijn gelijkmatig verdeeld (telkens 18,47%).

Grafiek 12 toont dat de organisaties elk hun eigen focus hebben en daardoor complementair werken. Grafieken 13 tot en met 15 geven de evoluties per type organisatie op het vlak van hulpverleningsmodules weer in de periode 2019-2022¹⁴.

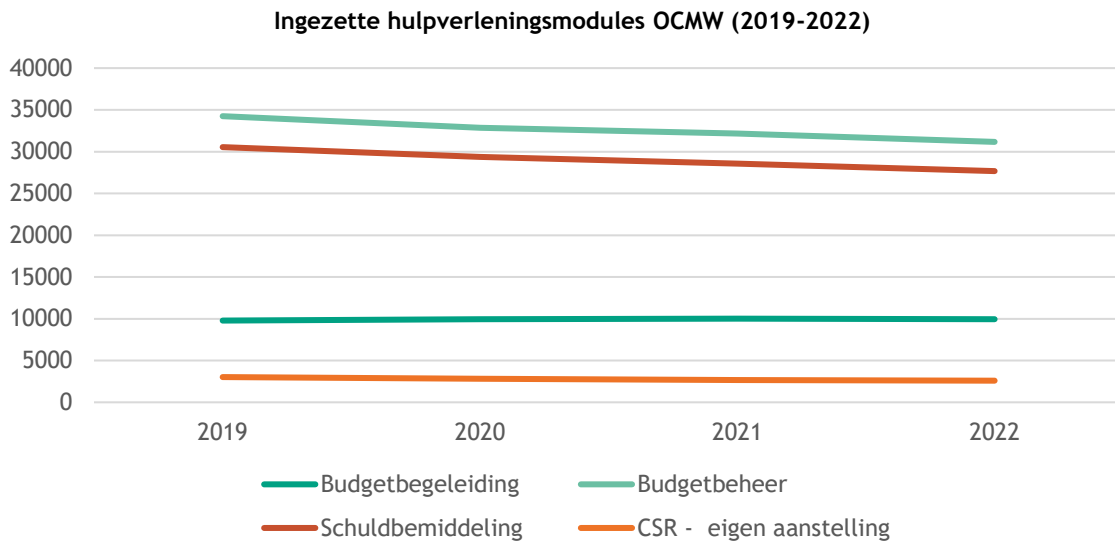

▼ **Grafiek 13: ingezette hulpverleningsmodules CAW's voor de periode 2019-2022**

Het aantal hulpverleningsmodules in de CAW's daalde tijdens de periode 2019-2021. Een mogelijke verklaring is hierboven al aangehaald. In 2022 daalt het aantal modules **schuldbemiddeling** nog steeds. Het aantal modules **budgetbegeleiding en -beheer** stijgt echter opnieuw. Dat ligt in lijn met de nieuwe werkwijze binnen de CAW's, waar budget- en schuldhulpverlening een onderdeel zijn van een breder hulpverleningstraject. De CAW's zetten minder in op specialistische juridische kennis die vereist is in de modules schuldbemiddeling en collectieve schuldenregeling.

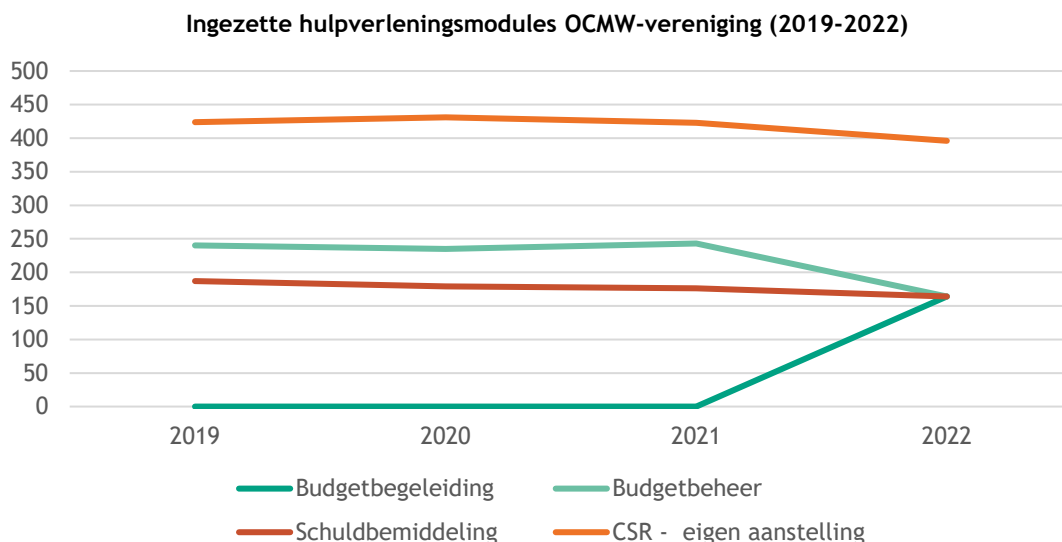
¹⁴ Deze grafieken zijn gebaseerd op de tabel met de cijfers van ingezette hulpverleningsmodules per type organisatie voor de periode 2019-2022. Je vindt die in het bijlagerapport onder bijlage 7.

De meest ingezette hulpverleningsvorm bij de CAW's is **budgetbegeleiding**. Budgetbegeleiding is de meest toegankelijke vorm van schuldhulpverlening, die makkelijk te combineren is met het andere hulpverleningsaanbod van het CAW.

▼ **Grafiek 14: ingezette hulpverleningsmodules OCMW's voor de periode 2019-2022**

Het aantal modules **budgetbeheer en schuldbemiddeling** daalt bij de OCMW's tijdens de periode 2019-2022 (-8,99% en -9,40% ten opzichte van 2019). Ondanks deze daling blijven het wel de meest ingezette hulpverleningsvormen. Ook het aantal modules **collectieve schuldenregeling met eigen aanstelling** daalt (- 14,28% ten opzichte van 2019). Het aantal modules **budgetbegeleiding** blijft stabiel.

▼ **Grafiek 15 ingezette hulpverleningsmodules OCMW - Verenigingen voor de periode 2019-2022**

Collectieve schuldenregeling met eigen aanstelling is de meest ingezette hulpverleningsvorm bij de OCMW-verenigingen. De aantallen van deze modules schommelen tijdens de periode 2019-2021. In 2022

daalt het aantal modules met 6,60%. Het aantal modules **budgetbeheer** schommelt eveneens tijdens de periode 2019-2021. In 2022 daalt het aantal modules plots zeer sterk (-31,67%). Mogelijk compenseert de sterke stijging van het aantal modules **budgetbegeleiding** deze daling. Een verklaring voor deze evolutie moet verder onderzocht worden. Het aantal modules **schuldbemiddeling** daalt met 12,30%.

Bovenstaande analyses tonen aan dat er bij OCMW-verenigingen het vaakst een module ‘eigen aanstelling’ wordt ingezet in een procedure collectieve schuldenregeling. De CAW’s bieden deze module niet aan. Tabel 7 toont per type organisatie de verhouding van het aandeel eigen aanstelling als schuldbemiddelaar ten opzichte van het totale aantal procedures collectieve schuldenregeling.

▼ **Tabel 7: Aandeel eigen aanstelling als schuldbemiddelaar in een procedure collectieve schuldenregeling / totaal aantal procedures (2018-2021)**

	2019	2020	2021	2022
CAW	0,00%	0,00%	1,38%	0,00%
OCMW	32,90%	33,19%	33,22%	33,81%
OCMW-Vereniging	100%	100%	100%	100%

De **CAW’s** laten zich principieel niet aanstellen als bemiddelaar tijdens een procedure collectieve schuldenregeling, omdat dat volgens hen niet verenigbaar is met hun rol als hulpverlener. Opmerkelijk is dat in 2021 voor het eerst een CAW toch de rol van bemiddelaar heeft opgenomen. Dat was heel uitzonderlijk. Deze trajecten zijn ondertussen opnieuw afgebouwd. De CAW’s bieden wel hulpverlening tijdens een procedure collectieve schuldenregeling wanneer een externe bemiddelaar is aangesteld (rubriek c).

Bij de **OCMW-verenigingen** daarentegen zien we de omgekeerde beweging: zij registreren geen enkele hulpverleningsmodule voor personen die een beroep doen op een externe bemiddelaar tijdens een procedure collectieve schuldenregeling (rubriek c). De sterke focus op juridische kennis bij de verenigingen kan een verklaring zijn waarom er bij een collectieve schuldenregeling vaker naar hen wordt doorverwezen.

In ongeveer 34% van de procedures collectieve schuldenregeling wordt het **OCMW** zelf als bemiddelaar aangesteld. Dat betekent dat OCMW’s in 66% van de procedures collectieve schuldenregeling een vorm van hulpverlening aanbieden terwijl er al een traject met een externe schuldbemiddelaar loopt (rubriek c).

Samengevat toont bovenstaande analyse aan:

1. Het aantal modules budgetbegeleiding en -beheer bij de CAW’s stijgt in 2022. Dit betekent dat de CAW’s vooral inzetten op vormen van budgethulpverlening. De budgethulpverlening kadert meestal binnen een bredere hulpvraag.
2. De OCMW’s registreren een lichte stijging van het aantal budgetbegeleidingen. Dat kadert mogelijk in hun focus op de financiële zelfredzaamheid van de cliënt, waarbij budgetbegeleiding steeds vaker ingezet wordt als vorm van nazorg.
3. De OCMW-verenigingen registreren voor het eerst modules budgetbegeleiding. Het aantal modules budgetbeheer daalt. Een verklaring hiervoor moet verder onderzocht worden.

6 – Cijfers per gebiedsindeling

De gebiedsindeling geeft voor elke stad of gemeente in Vlaanderen de graad van verstedelijking weer. De graad van verstedelijking volgt de indeling die het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen gebruikt en classificeert elke gemeente of stad in een van de volgende klassen:

- centrumsteden;
- grootstedelijke rand;
- grootstad;
- kleinstedelijk provinciaal gebied;
- overgangsgebied;
- platteland;
- regionaal stedelijke rand;
- stedelijk gebied rond Brussel;
- structuurondersteunende steden.

Het werkingsgebied van een OCMW valt steeds samen met een gemeente. Daardoor zijn de OCMW's eenvoudig te linken aan de correcte gebiedsindeling. Omdat de werkingsgebieden van de CAW's en de OCMW-verenigingen meerdere gemeenten omvatten, worden hun gegevens niet opgenomen in deze opdeling.

6.1. CIJFERS BASISREGISTRATIE

Een globaal overzicht van het aantal gezinnen in begeleiding bij het OCMW per gebiedsindeling van 2019 tot 2022 is te vinden in de overzichtstabel (tabel 8).

▼ Tabel 8: Overzichtstabel cijfers basisregistratie per type gebiedsindeling (2019-2022)¹⁵

	2019	2020	2021	2022	Vershil 2019 - 2022
Centrumsteden	8999	8921 (-0,87%)	8458 (-5,19%)	8270 (-2,22%)	-8,10%
Grootstedelijke rand	1645	1710 (3,95%)	1613 (-5,67%)	1587 (-1,61%)	-3,53%
Grootstad (Antwerpen-Gent) ¹⁶	4401	4240 (-3,66%)	4425 (4,36%)	3780 (-14,58%)	-14,11%
Kleinstedelijk provinciaal gebied	6484	5867 (-9,52%)	5477 (-6,65%)	5463 (-0,26%)	-15,75%
Overgangsgebied	10421	10095 (-3,13%)	9820 (-2,72%)	10152 (3,38%)	-2,58%

¹⁵ De gedetailleerde gegevens van het aantal geregistreerde gezinnen per type organisatie van 2019 tot en met 2022 vind je in het bijlagerapport onder bijlage 8.

¹⁶ Zonder stad Antwerpen zijn er in totaal 1959 geregistreerde gezinnen in 2022 in deze categorie. Dat is een daling met -18,24% ten opzichte van 2021 (2396 gezinnen) en een daling met -5,59% ten opzichte van 2019 (2075 gezinnen).

Platteland	8862	8690 (-1,94%)	8548 (-1,63%)	8727 (2,09%)	-1,52%
Regionaal stedelijke rand	3917	3877 (-1,02%)	3811 (-1,70%)	3927 (3,04%)	0,26%
Stedelijk gebied rond Brussel	1343	1190 (-11,39%)	1235 (3,78%)	1075 (-12,96%)	-19,96%
Structuurondersteunende steden	1343	1190 (-6,83%)	1235 (-3,89%)	1075 (-5,12%)	-15,05%
Totaal	52439	50522 (-3,66%)	49088 (-2,84%)	48390 (-1,42%)	-7,72%

Tabel 8 toont dat in 2022 in het platteland, overgangsgebied en de regionaal stedelijke rand het aantal gezinnen licht stijgt. In het kleinstedelijk provinciaal gebied, de centrumsteden en de grootstedelijke rand daalt het gezinnen in budget- en schuldhulpverlening licht. In het stedelijk gebied rond Brussel en de grootsteden daalt het aantal gezinnen sterk (>10%).

Gedurende de periode 2019-2022 daalde het aantal gezinnen in budget- en/of schuldhulpverlening overall. Die algemene daling nam de voorbije jaren af (2020: -3,66%; 2021: -2,84%; 2022: -1,42%), maar neemt in 2021 opnieuw toe (-2,84%). Mogelijk verklaringen voor deze daling hebben we al aangehaald (zie 4.2.)

Er zijn grote verschillen tussen de types gebieden. Gedurende de periode 2019-2022 stijgt het aantal gezinnen in budget- en schuldhulpverlening enkel in de regionaal stedelijke rand. In de grootstedelijke rand, overgangsgebied en het platteland blijft de daling van het aantal gezinnen ook eerder beperkt. In het stedelijk gebied rond Brussel, kleinstedelijk provinciaal gebied, structuurondersteunende steden en grootsteden daalt het aantal gezinnen in budget- en schuldhulpverlening met meer dan 10%.

Het is niet eenvoudig om trends voor de periode 2019-2022 af te leiden uit de tabel. Het aantal gezinnen in budget- en schuldhulpverlening schommelt van gebied tot gebied. Bijvoorbeeld in het overgangsgebied registreren de erkende instelling in 2022 opnieuw meer gezinnen, terwijl het aantal in 2021 daalde. Het omgekeerde telt voor bijvoorbeeld het stedelijk gebied rond Brussel. In 2022 daalde het aantal gezinnen, terwijl het vorig jaar nog een stijging optekende.

Samengevat toont bovenstaande analyse:

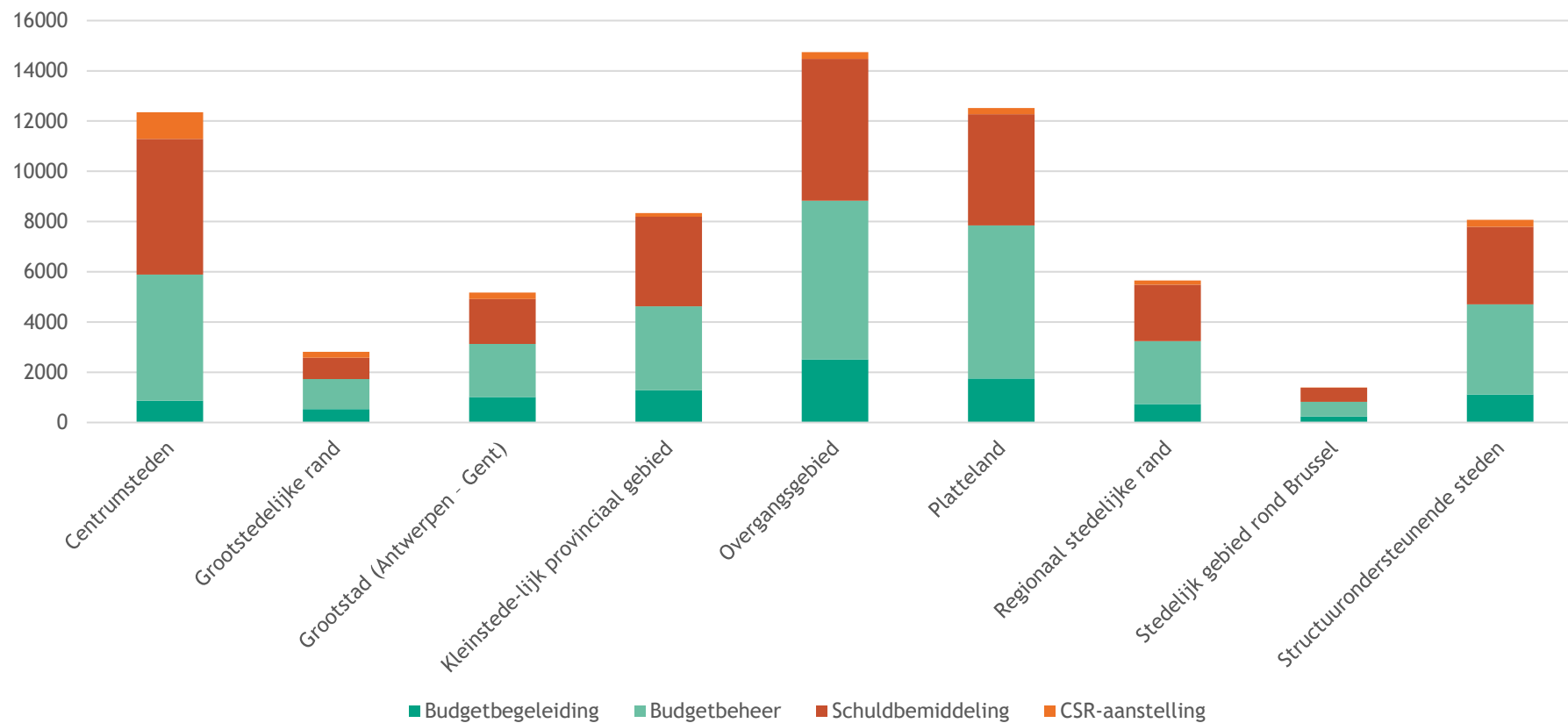
1. Het aantal gezinnen in budget- en schuldhulpverlening daalde in de periode 2019-2022 in elk gebiedstype
2. Er zijn wel grote verschillen tussen types gebied, al zijn er geen trends af te leiden uit de cijfergegevens.

6.2. CIJFERS INGEZETTE HULPVERLENINGSMODULES

Grafiek 16 geeft de ingezette hulpverleningsmodules over de periode 2019-2022 weer, opgesplitst naargelang budgetbegeleiding, budgetbeheer of schuldbemiddeling werd verleend en/of een erkende instelling voor schuldbemiddeling in een procedure collectieve schuldenregeling werd aangesteld¹⁷. Dit zijn de totale aantallen van de hulpverleningsmodules, ongeacht of die uitsluitend of in gecombineerde vorm werden verleend.

¹⁷ De tabellen met de cijfers van aantal ingezette hulpverleningsmodules naargelang gebiedsindeling voor de periode 2019-2022 vind je in het bijlage-rapport onder bijlage 9.

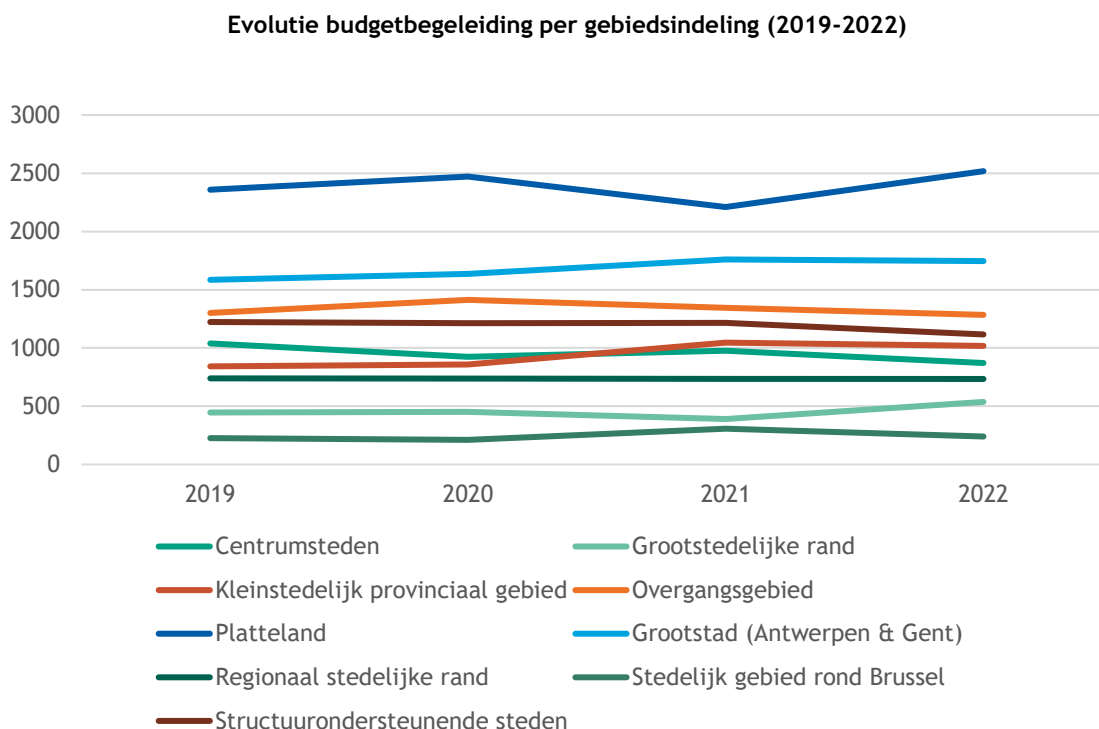
Ingezette hulpverleningsmodules naargelang gebiedsindeling (2022)

▼ Grafiek 16: ingezette hulpverleningsmodules naargelang type gebiedsindeling (2022)

Bovenstaande grafiek toont aan dat in vrijwel elke gebiedsindeling voornamelijk budgetbeheer en/of schuldbemiddeling wordt aangeboden, gevolgd door budgetbegeleiding. Aanstelling als schuldbemiddelaar binnen een lopende procedure collectieve schuldenregeling is het minst voorkomend. De enige uitzondering hierop zijn de centrumsteden. In die steden wordt een aanstelling als schuldbemiddelaar in een lopende procedure collectieve schuldenregeling iets meer ingezet dan budgetbegeleiding.

Grafieken 17 tot en met 20 geven de evoluties per gebiedsindeling op het vlak van hulpverleningsmodules weer gedurende de periode 2019-2022¹⁸.

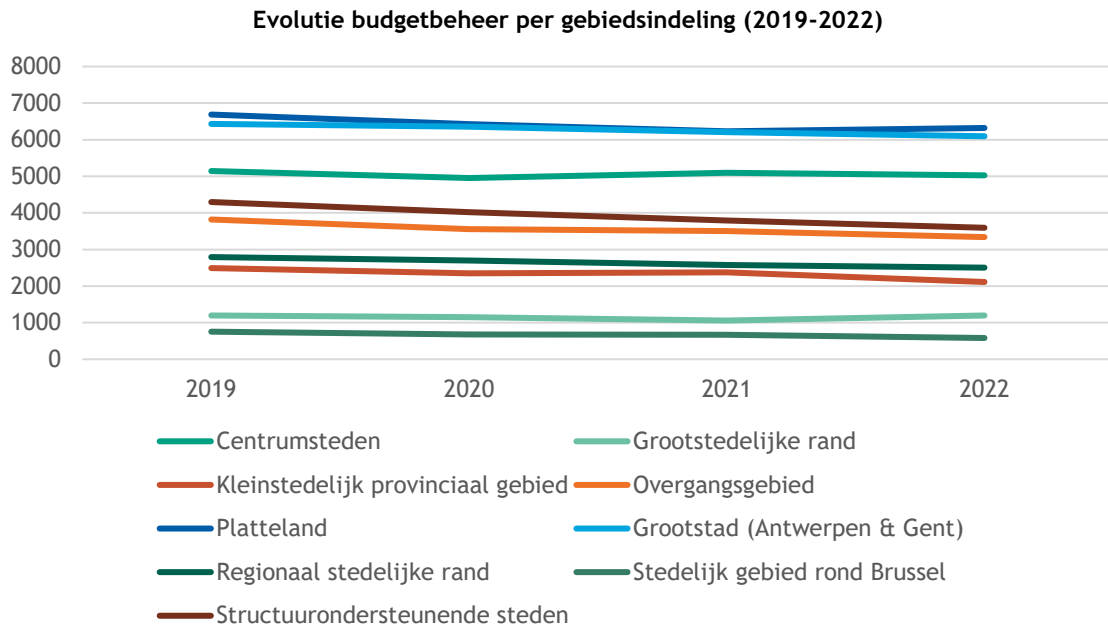

▼ **Grafiek 17: Evolutie budgetbegeleiding voor de periode 2019-2022 per gebiedsindeling**

Budgetbegeleiding wordt in absolute aantallen het meest ingezet op het platteland, gevolgd door de grootsteden. De grootstedelijke rand en het stedelijk gebied rond Brussel zetten budgetbegeleiding het minst in.

Gedurende de periode 2019-2022 zijn er op het vlak van budgetbegeleiding wel **schommelingen** op te merken in elk type gebied, maar duidelijke trends zijn niet vast te stellen. De grootstedelijke rand en het platteland volgen een gelijkaardige evolutie. Het aantal modules budgetbegeleiding daalde er in 2021 en stijgt in 2022. In het kleinstedelijk provinciaal gebied en de grootsteden blijft het aantal modules in 2022 stabiel, na een stijging in 2021. In de regionaal stedelijke rand blijft het aantal modules budgetbegeleiding stabiel tijdens de hele periode. In het overgangsgebied daalt het aantal modules budgetbegeleiding sinds 2021. Na een stijging in 2021, daalt het aantal modules budgetbegeleiding in het stedelijk gebied rond Brussel en de centrumsteden in 2022. Het aantal modules budgetbegeleiding bleef tot 2021 stabiel in de structuurondersteunende steden, maar daalt licht in 2022.

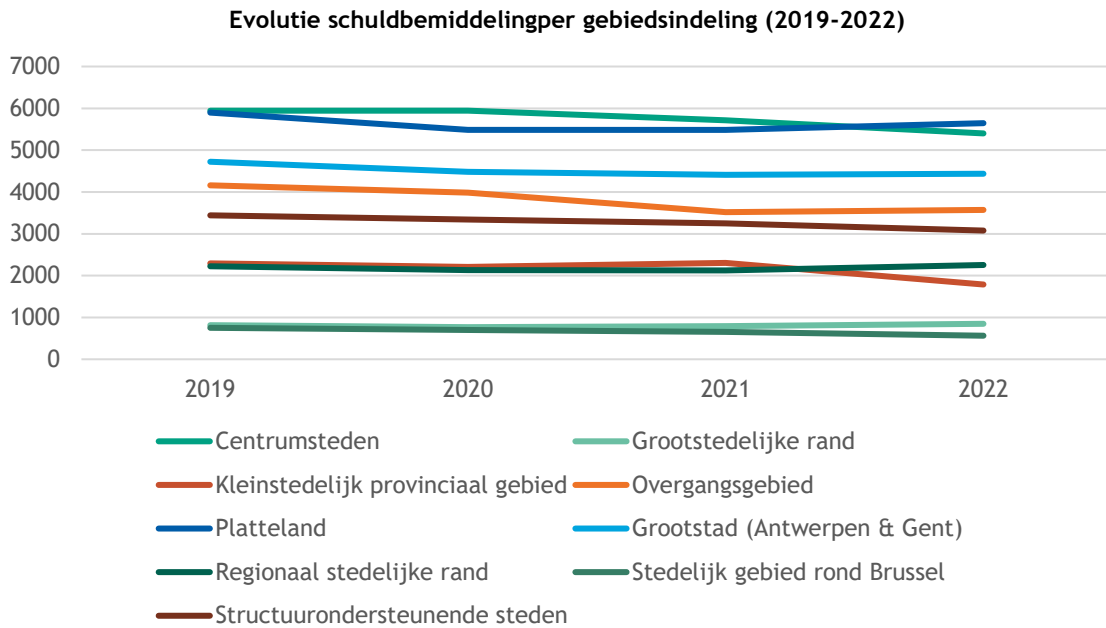
¹⁸ Deze grafieken zijn gebaseerd op de tabel met de cijfers van ingezette hulpverleningsmodules per gebiedstype voor de periode 2019-2022. Je vindt die in het bijlaggerapport onder bijlage 9.

▼ **Grafiek 18: Evolutie budgetbeheer voor de periode 2019-2022 per gebiedsindeling**

In absolute aantallen wordt budgetbeheer het meest ingezet op het platteland en in de grootsteden. Budgetbeheer wordt het minst ingezet in de centrumsteden en de grootstedelijke rand.

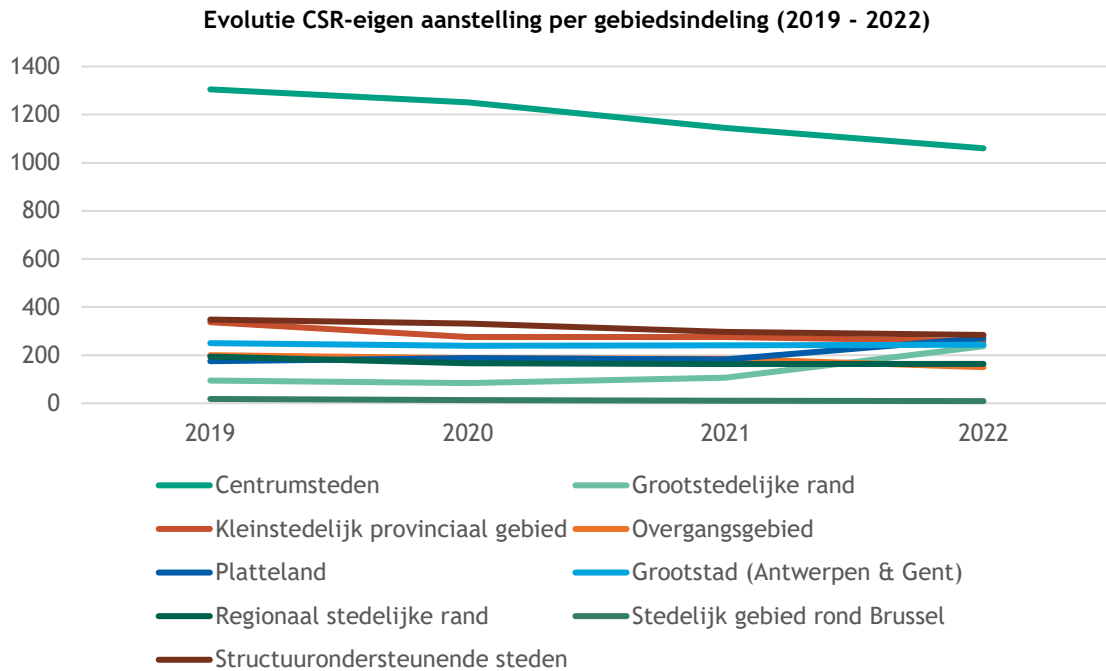
Wat betreft de evolutie op het vlak van budgetbeheer gedurende de periode 2019-2022 zijn er opnieuw **schommelingen** op te merken in elk type gebied, maar duidelijke **trends** zijn ook hier niet vast te stellen. In de meeste gebieden daalt het aantal modules budgetbeheer licht of blijft het stabiel in 2022. Enkel in de grootstedelijke rand en op het platteland stijgt het aantal modules budgetbeheer licht. Over de periode 2019-2022 blijven de aantallen over het algemeen stabiel. De schommelingen zijn minder uitgesproken in vergelijking met die van budgetbegeleiding.

▼ **Grafiek 19: Evolutie schuldbemiddeling voor de periode 2019-2022 per gebiedsindeling**

Het platteland en de centrumsteden zetten in absolute aantallen het vaakst schuldbemiddeling in. Schuldbemiddeling is de minst verregaande vorm van schuldhulpverlening. Dat toont aan dat schulden niet uitsluitend voorkomen in een meer stedelijke context, zoals weleens wordt aangenomen. Ook meer landelijke gebieden worden ermee geconfronteerd. De grootstedelijke rand en het stedelijk gebied rond Brussel maken in absolute aantallen het minst gebruik van schuldbemiddeling.

Wat de evolutie op het vlak van schuldbemiddeling betreft gedurende de periode 2019-2022 zijn er wel **schommelingen** op te merken in elk type gebied, maar duidelijke **trends** zijn ook hier niet vast te stellen. In de grootsteden en de structuurondersteunende steden blijft het aantal modules schuldbemiddeling relatief stabiel in de periode 2019-2022. In de andere gebieden blijft over het algemeen het aantal modules stabiel in de periode 2019-2021. In 2022 stijgt het aantal modules in sommige gebieden (bijvoorbeeld: het stedelijk gebied rond Brussel, de grootstedelijke rand en het platteland). In sommige gebieden daalt het aantal modules (bijvoorbeeld: het kleinstedelijk provinciaal gebied, de regionaal stedelijke rand en de centrumsteden).

▼ **Grafiek 20: Evolutie CSR-aanstelling voor de periode 2019-2022 per gebiedsindeling**

Een eigen aanstelling binnen een procedure collectieve schuldenregeling komt in absolute aantallen het meest voor in de centrumsteden. Er is een grote kloof met de andere gebiedsindelingen. Opvallend is dat het aantal ingezette modules dichtbij elkaar ligt in de overige gebiedsindelingen (tussen 10 en 300).

In de periode 2019-2022 daalt het aantal modules collectieve schuldenregeling met eigen aanstelling evenwel sterk in de centrumsteden. Het aantal modules stijgt sterk op het platteland en in de grootstedelijke rand. In de overige gebieden blijft het aantal modules stabiel of is er een lichte daling.

Tabel 17 toont de verhouding tussen het aandeel eigen aanstelling als schuldbemiddelaar tijdens een procedure collectieve schuldenregeling ten opzichte van het totale aantal gerapporteerde modules collectieve schuldenregeling.

▼ **Tabel 9: Aandeel eigen aanstelling als schuldbemiddelaar binnen een procedure collectieve schuldenregeling / totaal aantal aanstellingen (2019-2022)**

	2019	2020	2021	2022
Centrumsteden	73,65%	74,02%	72,45%	71,33%
Grootstedelijke rand	28,06%	25,53%	32,82%	52,67%
Grootstad (Antwerpen - Gent)	48,98%	50,27%	49,46%	48,04%
Kleinstedelijk provinciaal gebied	19,03%	19,71%	20,76%	18,38%
Overgangsgebied	10,10%	11,33%	11,97%	17,16%
Platteland	18,48%	19,09%	19,64%	20,96%
Regionaal stedelijke rand	37,09%	35,23%	36,63%	32,41%

Stedelijk gebied rond Brussel	6,12%	4,94%	4,39%	4,39%
Structuurondersteunende steden	27,36%	28,45%	26,40%	30,18%

Erkende instellingen voor schuldbemiddeling in centrumsteden worden in meer dan **twee derde van de geregistreerde hulpverleningsmodules** collectieve schuldenregeling als bemiddelaar aangesteld. Dat betekent dat zij nauwelijks bijkomende hulpverlening aanbieden tijdens een collectieve schuldenregeling met externe een bemiddelaar. In de grootsteden en grootstedelijke rand is dat het geval in **ongeveer de helft** van de geregistreerde hulpverleningsmodules. Dat betekent dat er op het vlak van bijkomende hulpverlening tijdens een collectieve schuldenregeling in de helft van de gevallen beroep gedaan wordt op externe bemiddelaars.

In het stedelijk gebied rond Brussel worden de erkende instellingen slechts in 4,39% van de geregistreerde modules collectieve schuldenregeling als bemiddelaar aangesteld. Dat betekent dat er bij de inzet van een module procedure collectieve schuldenregeling in ongeveer 95% van de gevallen wordt samengewerkt met een externe bemiddelaar, en dat de erkende instellingen dus overwegend aanvullende hulpverlening aanbieden.

In de grootstedelijke rand en het overgangsgebied is de aanstelling als schuldbemiddelaar tijdens een collectieve schuldenregeling in **opmars**. De erkende instellingen in de regionaal stedelijke rand zijn minder aangesteld als schuldbemiddelaar, en bieden meer bijkomende ondersteuning tijdens een collectieve schuldenregeling met een externe bemiddelaar. In de overige gebieden blijven de **schommelingen** beperkt.

Samengevat toont bovenstaande analyse:

1. Elk gebiedstype biedt voornamelijk modules budgetbeheer en/of schuldbemiddeling aan, gevolgd door budgetbegeleiding. Aanstelling als schuldbemiddelaar binnen een lopende procedure collectieve schuldenregeling is het minst voorkomend. De enige uitzondering hierop zijn de centrumsteden.
2. Elke module heeft in elke gebiedsindeling een andere evolutie. Uit de cijfergegevens zijn geen duidelijke trends af te leiden.
3. De erkende instellingen in de centrumsteden worden nog steeds in meer dan twee derde van de geregistreerde hulpverleningsmodules collectieve schuldenregeling aangesteld als bemiddelaar, ondanks een sterk dalende trend.
4. De aanstelling van een erkende dienst als schuldbemiddelaar is in opmars in de grootstedelijke rand en het overgangsgebied. In de andere gebieden blijft een aanstelling beperkt.

7 – Tendensen en beleidssignalen

Om de geregistreeerde gegevens meer te kunnen duiden, peilt de basisregistratie vanaf 2018 (registratiegegevens van 2017) naar onderstaande topics:

- Aantal locaties of antennepunten in het werkingsgebied waar de instelling voor schuldbemiddeling voor burgers bereikbaar is;
- Tendensen in het profiel van het cliënteel;
- Tendensen inzake de schuldenproblematiek;
- Beleidssignalen.

De bevraging naar tendensen en beleidssignalen gebeurt via open vraagstelling. De bevindingen van die bevraagde items worden hieronder beschreven.

7.1. AANTAL LOCATIES OF ANTENNEPUNTEN

Aan elke erkende instelling voor schuldbemiddeling werd het aantal locaties of antennepunten gevraagd waar de instelling voor schuldbemiddeling voor haar burgers bereikbaar is.

Mogelijke antwoorden zijn:

- Op 1 adres;
- Op 2 adressen;
- Op 3 adressen;
- Op 4 of meer adressen.

De bevindingen zijn voor de periode 2019-2022 opgenomen in tabel 10.

▼ Tabel 10: aantal locaties of antennepunten (2019-2022)

Aantal locaties/antennepunten	Frequentie 2019 (%)	Frequentie 2020 (%)	Frequentie 2021 (%)	Frequentie 2022 (%)
Op 1 adres	259 (82,75%)	259 (82,75%)	267 (85,3%)	269 (85,94%)
Op 2 adressen	29 (9,27%)	25 (7,99%)	16 (5,11%)	16 (5,11%)
Op 3 adressen	6 (1,92%)	6 (1,92%)	8 (2,56%)	8 (2,56%)
Op 4 of meer adressen	19 (6,07%)	23 (7,35%)	22 (7,03%)	20 (6,39%)

Voor 2022 geven alle 313 erkende instellingen voor schuldbemiddeling een antwoord op deze vraag. Het merendeel (85,94%) meldt één locatie of antennepunt waarop de instelling voor schuldbemiddeling bereikbaar is voor haar burgers.

Het aantal locaties of antennepunten neemt enigszins toe naarmate het bevolkingscijfer of de grootte van het werkingsgebied van de instelling toeneemt. Zo geven alle OCMW-verenigingen en negen van de in totaal elf CAW's 4 of meer adressen op. Twee CAW's melden 3 adressen.

De gegevens van 2022 liggen in lijn met die van voorgaande jaren.

7.2. DE TENDENSEN IN HET PROFIEL VAN HET CLIËNTEEL

Elke erkende instelling voor schuldbemiddeling krijgt deze vraag:

“Welke tendensen merk je op in het profiel van cliënten? Zijn er bijvoorbeeld wijzigingen wat betreft aantallen cliënten met psychische/psychiatrische problemen, niet bemiddelbaren, tweeverdieners, hoofdzakelijk contact bij opstart van een procedure collectieve schuldenregeling, externe doorverwijzing, zelfstandigen, ouderen, jongeren, eenoudergezinnen,...”

De antwoorden werden de afgelopen jaren in onderstaande categorieën ondergebracht:

- Multiprobleem gezinnen waarbij naast de financiële problemen vooral sprake is van (complexe) problemen op diverse levensdomeinen (bijvoorbeeld sociaal isolement, huisvesting,...);
- Alleenstaanden (met of zonder kinderen);
- Jonge gezinnen en jongvolwassenen;
- Psychische problemen en verslaving;
- Gezinnen met een inkomen als tweeverdiener en/of zelfstandige;
- Nieuwkomers (“asielzoekers”, “vluchtelingen”) en waar opvallend vaak bij vermeld wordt dat zij de Nederlandse taal onvoldoende machtig zijn en/of de maatschappij niet begrijpen;
- Gepensioneerden en ouderen;
- Niet bemiddelbaren - gezinnen met zeer laag inkomen;
- Gezinnen die te lang wachten om de stap naar schuldhulpverlening te zetten, met grote en/of complexe schulden tot gevolg (sinds 2021);
- Gezinnen met beperkte administratieve vaardigheden (sinds 2021);
- Gezinnen met beperkte digitale vaardigheden (sinds 2021).

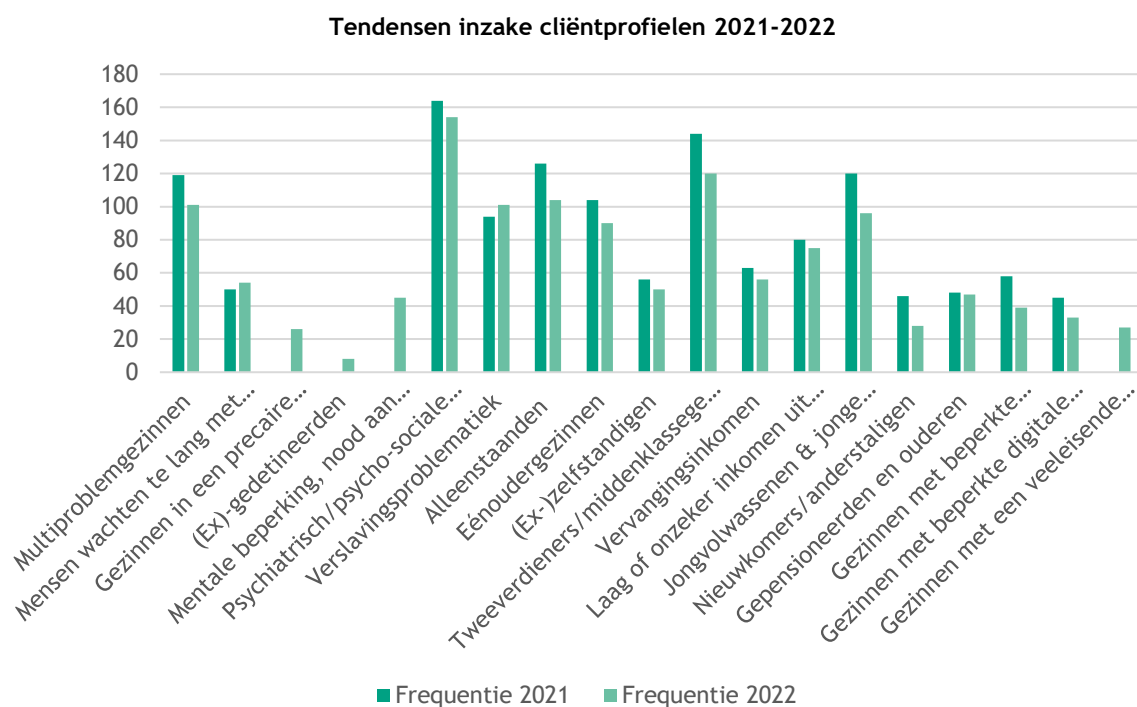
De erkende instellingen vermelden enkele van bovenstaande categorieën vaak apart. Daarom zijn bepaalde categorieën opgesplitst. Dit geeft een gedetailleerder beeld van het profiel van de gezinnen in schuldhulpverlening:

- Psychische problemen en verslaving werd opgesplitst naar psychische problemen/mentaal welzijn en verslaving;
- Alleenstaanden met of zonder kinderen werd opgesplitst naar alleenstaanden en eenoudergezinnen;
- Gezinnen met een inkomen als tweeverdiener en/of zelfstandige werd opgesplitst naar tweeverdieners/middenklasse gezinnen en (ex-)zelfstandigen;
- Niet bemiddelbaren - gezinnen met zeer laag inkomen werd opgesplitst naar gezinnen met een laag/onzeker inkomen en gezinnen met een vervangingsinkomen.

In 2022 zijn opnieuw vijf antwoordcategorieën toegevoegd op basis van de antwoorden van de respondenten:

- Gezinnen in een preciaire woonsituatie/(dreigende) dak- en thuisloosheid;
- (Ex)-gedetineerden;
- Mentale beperking of nood aan bewindvoering;
- Cliënten met een veeleisende attitude naar de hulpverlening toe.

Grafiek 21 geeft de resultaten van de bevraging weer aan de hand van de categorieën zoals hierboven gedefinieerd¹⁹. Aangezien er sinds 2021 op een meer gedetailleerd niveau wordt gecodeerd, zijn enkel de cijfergegevens van 2021 en 2022 vergelijkbaar. Bijgevolg nemen we uitsluitend deze cijfergegevens op in dit rapport.

▼ **Grafiek 21: Tendensen inzake profiel van het cliënteel (2021 en 2022)**

In de periode 2018-2021 steeg de frequentie van de categorie **multiproblemegezinnen** jaar na jaar (Smets, 2022). De frequentie van deze categorie daalt in 2022 voor het eerst. De frequentie blijft in 2022, ondanks deze daling, nog steeds hoger dan de frequentie in 2020 (2020: 98; 2022: 101).

Multiproblemegezinnen zijn gezinnen die niet alleen financiële problemen ondervinden, maar die bijkomend geconfronteerd worden met vraagstukken rond verschillende diverse levensdomeinen. De complexiteit van deze problematiek zorgt er vaak voor dat er tegelijk aan andere levensdomeinen gewerkt moet worden. Een respondent geeft aan: *“de schuldenproblematiek is slechts een deelaspect van een complex dossier”*. De complexiteit maakt deze trajecten lang en intensief. Voor hulpverleners zijn deze trajecten vaak mentaal heel belastend. Deze cliënten vragen veel aandacht en geven het liefst al het financiële uit handen aan de hulpverlener. Cliënten staan bovendien niet altijd open om hulp te zoeken voor de problemen op de andere levensdomeinen. Dit maakt het moeilijk om naar financiële zelfredzaamheid toe te werken. Werken aan de afbouw van het traject verloopt bijgevolg moeizaam of is soms zelfs niet mogelijk.

Sinds vorig jaar geven de erkende instellingen aan een groeiende groep cliënten te ontvangen met zeer veel en complexe schulden. Deze **cliënten wachten te lang met de stap naar schuldhulpverlening** te zetten, waardoor de financiële situatie helemaal uit de hand is gelopen. Vaak hebben ze zelf geprobeerd hun schulden af te lossen door bijvoorbeeld kredieten aan te gaan, te lenen bij familie of vrienden, ... Vaak hebben deze stappen de situatie eerder verergerd.

¹⁹ De tabel met de cijfergegevens inzake beleidssignalen voor de periode 2021-2022 vind je in het bijlagerapport onder bijlage 10.

26 erkende instellingen rapporteren in 2022 een toenemend aantal **thuisloze cliënten** (bijvoorbeeld: daklozen, een dreigende uithuiszetting). De erkende instellingen geven al jaren aan dat er nood is aan meer betaalbare (sociale) huisvesting. De erkende instellingen halen elk jaar schulden met betrekking tot huisvesting (huurschulden, niet kunnen betalen van de hypothecaire lening) aan bij de vraag naar tendensen in de schuldenproblematiek. Dit is de eerste keer dat de erkende instellingen dakloosheid en uithuiszetting benoemen als onderdeel van het profiel van de cliënten. Dit wijst erop dat de wooncrisis de meest kwetsbaren op de woonmarkt blijft treffen.

(Ex-)gedetineerden zijn eveneens een nieuwe categorie. De frequentie van deze antwoordcategorie is beperkt. Toch is het belangrijk om aandacht te vestigen op dit profiel in deze registratie, aangezien het werkveld hierrond duidelijke noden signaleerde. SAM en Budget In Zicht hebben in 2022 een traject afgerond met een brochure en beleidsaanbevelingen voor deze doelgroep.

45 erkende instellingen geven aan dat *“een deel van het cliënteel personen zijn met een beperkt leervermogen, waardoor het moeilijk is om in te zetten op verzelfstandiging”*. Tegelijkertijd zijn deze mensen vaak *“te sterk voor een bewindvoering”*. Daarbij komt dat *“taken die vroeger door familie, burens of vrienden werden gedaan, steeds meer op de schouders van het OCMW vallen”*. Dat zorgt voor een bijkomende taakbelasting bij de hulpverleners

Het aandeel cliënten met een **psychische of psychiatrische problematiek** blijft hoog volgens de respondenten. Het is in 2021 en 2022 de meest aangehaalde categorie. Een respondent geeft aan: *“cliënten hebben geregeld een enorme ‘rugzak’ die ze meedragen in alle facetten van het leven. Dit vertaalt zich in psychologische moeilijkheden waar cliënten niet altijd de juiste begeleiding voor krijgen. Indien men wel de juiste begeleiding krijgt, wordt gemerkt dat deze begeleiding (te) snel wordt beëindigd omdat cliënten als ‘klaar’ worden beschouwd voor de maatschappij, terwijl al snel blijkt dat de cliënt onvoldoende weerbaar is of in oude patronen vervalt. Dit heeft een weerslag op het hulpverleningstraject dat met een cliënt afgelegd wordt of dient afgelegd te worden. De aanwezigheid van een psychische problematiek maakt het volgens de respondenten moeilijker om “een gunstige evolutie te maken in de schuldhulpverlening”*. De erkende instellingen kunnen niet aan alle noden beantwoorden tijdens de schuldhulpverlening. Er is *“grote nood aan intensieve en aanklampende nazorgtrajecten waar cliënten op verschillende levensdomeinen bijgestaan worden”*.

101 erkende instellingen merken een toename van het aantal **cliënten met een verslavingsproblematiek**. Er is zelfs een lichte stijging van de frequentie van deze antwoordcategorie ten opzichte van vorig jaar. Het gaat zowel over een alcohol- en/of drugsverslaving, als een gokverslaving, of zelfs koopverslaving. Ook dit zijn telkens zeer complexe dossiers: *“het doel van de budget/schuldhulpverlening beperkt zich tot het voorkomen van erger, houden zich enerzijds niet aan de afspraken maar anderzijds ligt afsluiten moeilijk omdat er geen alternatief geboden kan worden, zijnde een aangepast vorm van bewindvoering als beschermingsmaatregel maar mét begeleiding en opvolging”*.

Alleenstaanden of éénuoudergezinnen zijn zeer kwetsbaar voor financiële problemen. De meesten komen in de problemen na een onverwachte gebeurtenis (bijvoorbeeld een scheiding of breuk). De stijgende levensduurte maakt het moeilijk om rond te komen met één inkomen. Ze ervaren volgens de respondenten een *“structureel tekort in hun budget”*.

50 erkende instellingen rapporteren een toename van het aantal **(ex-)zelfstandigen** in budget- en schuldhulpverlening. Dit omvat ook schijnzelfstandigen, die een zeer precare statuut en inkomen hebben. Hoewel hun aandeel in de schuldhulpverlening beperkt is, blijft het een groep waarvoor aandacht gevraagd wordt. De erkende instellingen werken samen met Dyzo om deze groep te ondersteunen.

De frequentie van de categorie tweeverdieners/middenklasse is gedaald ten opzichte van vorig jaar. Een respondent geeft aan “[er is een] *hoge drempel voor lage middenklasse om hulp te vragen, daar deze doelgroep minder vertrouwd is met hulpverlening en heel wat schaamte ervaart. Het is ook niet zo evident om de doorgaanse levensstandaard om te gooien, dewelke ze in bepaalde gevallen al even kunstmatig via kredieten aanhielden.*” Dit maakt dat deze doelgroep vaak (te) laat aanklopt bij de erkende diensten, met een complexe en grote schuldenlast als gevolg.

Ook mensen met een degelijk en stabiel inkomen hebben steeds vaker financiële moeilijkheden als gevolg van de verschillende crisissen (corona-, Oekraïne- en energiecrisis). De inflatie zorgt voor nog meer schulden omdat *men er niet in slaagt om de uitgavenpatroon aan te passen aan de gedaalde koopkracht*”.

Mensen met **een vervangingsinkomen of mensen met een laag of onzeker inkomen** (bijvoorbeeld interimwerk) blijven de grootste groep binnen de schuldhulpverlening. Zij hebben een structureel inkomenstekort om hun basisbehoeften te kunnen betalen. Het is voor deze mensen *“maandelijks puzzelen om alles betaald te krijgen*”. De inflatie heeft dit versterkt. Erkende instellingen noemen deze groep ook wel *“onbemiddelbaren”* omdat het onmogelijk is om een afbetaalplan op te stellen en een menswaardig budget over te houden om van te leven. Vaak hebben *“deze mensen hun levensstijl moeten aanpassen om de eindjes aan elkaar te kunnen knopen”*, waardoor *“in veel van deze dossiers er een inkomen is dat niet meer verhoogd kan worden”*. De erkende instellingen verwijzen deze groep door naar een procedure collectieve schuldenregeling. Maar wegens het structureel inkomenstekort hebben zij een hoog risico op boedelschulden. Rechtenverkenning is het enige instrument om het inkomen toch nog te verhogen. Maar veelal hebben ook de erkende instellingen geen pasklaar antwoord om deze groep te helpen.

Het aandeel **jongeren en jongvolwassenen** blijft groot. De ouders van deze jongeren zijn vaak gekend bij de hulpverleners. De schuldenproblematiek wordt van generatie op generatie overgegeven. Deze jongeren hebben geen administratieve of financiële vaardigheden geleerd van hun ouders. Een respondent geeft aan dat het *“voor hen niet duidelijk is wat ‘zelfstandig wonen’ inhoudt: we merken dat ze moeite hebben met budgetteren, het niet duidelijk is welke administratieve verplichtingen ze hebben, ...”*. Bovendien hebben zij nog geen spaarpot kunnen opbouwen of netwerk om op terug te vallen. Dat maakt hen extra kwetsbaar. Steeds meer jongvolwassen kampen met een psychische en/of verslavingsproblematiek.

28 instellingen melden meer **nieuwkomers** onder het cliënteel. Een veelvoorkomende oorzaak van financiële problemen bij deze doelgroep is taal. Facturen en formele brieven hanteren vaak heel juridisch-technische taal en zijn ingewikkeld opgesteld. Mensen die minder taalvaardig zijn, raken daar niet wijs uit. Ze beginnen de facturen en brieven bijgevolg te negeren. Dat geldt overigens niet alleen voor nieuwkomers of mensen met een migratieachtergrond, maar ook voor minder taalvaardige mensen met Nederlands als moedertaal (bijvoorbeeld personen met een verstandelijke beperking). Een andere mogelijke verklaring is hun beperkte kennis van het Vlaamse hulpverleningslandschap. Een respondent geeft aan: *“de laatste jaren stellen wij ook vast dat de groep van leefloners veel meer bestaat uit erkende vluchtelingen. Zij krijgen advies over het beheren van hun budget en staan toe dat er inhoudingen op hun leefloonbedrag gebeuren voor de meest courante betalingen zoals huishuur en verbruikskosten, ter voorkoming dat ze in de schulden geraken”*.

Het aandeel van de categorie **ouderen** blijft ongeveer stabiel (2021: 49, 2022: 48). Ouderen hebben vaak een gebrek aan hedendaagse administratieve en digitale vaardigheden om het overzicht over hun in- en uitgaven te behouden. Een respondent schrijft: *“door het verdwijnen van bankkantoren en niet meer fysiek kunnen langsgaan in de bank, merken we dat de oudere bevolking zijn weg naar het OCMW vindt”*. Dit zijn vaak lange, maar minder intensieve hulpverleningstrajecten.

Een andere oorzaak is, volgens de respondenten, de lage pensioenuitkeringen. Gepensioneerden komen steeds vaker moeilijk of niet rond met hun pensioen. Vooral OCMW's merken een stijging van achterstallige facturen bij woonzorgcentra. De meest kwetsbare ouderen hebben geen netwerk (meer) waarop ze kunnen terugvallen voor (financiële) hulp.

Erkende instellingen geven aan dat een grote groep mensen **over beperkte administratieve en digitale vaardigheden** beschikt. Deze groep is heel divers qua leeftijd, afkomst, gezinssamenstelling, ... Het gaat over cliënten bij wie het *“ontbreekt aan vaardigheden en kennis om hun financiële administratie terug in eigen handen te nemen”*. Soms zijn dit mensen die al een procedure collectieve schuldenregeling hebben afgerond, maar die nog steeds onvoldoende vaardigheden hebben ontwikkeld om hun budget opnieuw zelf te beheren.

Digitale applicaties zijn sinds corona niet meer weg te denken uit onze samenleving. De digitalisering zorgt er echter ook voor dat sommige mensen het overzicht op hun uitgaven verliezen. Een respondent geeft aan: *“door de overgang naar bankcontact is er minder voeling met het geld en uitgeven van geld. Het geld is niet meer tastbaar”*. De verschillende manieren van factureren (online/post/sms) zorgen voor veel verwarring, misverstanden en wantrouwen. De erkende instellingen geven aan dat zowel ouderen als jongeren hiermee worstelen. Een respondent omschrijft het als volgt: *“We stellen een digitale onwetendheid vast bij onze cliënten waardoor soms ook een schuldenproblematiek ontstaat (facturen die via email of via e-box worden verzonden, worden vergeten). Pas na ontvangen van aanmaningen (waaraan kosten zijn verbonden) worden deze aan onze diensten bezorgd”*.

Tot slot geven 27 erkende instellingen voor het eerst aan dat de **attitude van cliënten** ten opzichte van hulpverlening veranderd is. Cliënten zijn mondiger en veeleisender: *“ze verwachten dat je ten allen tijden bereikbaar bent. Er is veel minder respect voor de maatschappelijk werker”*. Cliënten zouden hoge verwachtingen hebben van hun hulpverlener, die vaak niet realistisch zijn en met moeite bijgesteld kunnen worden. Cliënten haken ook sneller af bij langere trajecten. Ze staan minder open voor begeleiding. Een respondent geeft aan: *“men verwacht dat wij zorgen voor een spaarreserve, het oplossen van de schuldenproblematiek,... waarbij de cliënt zelf zo weinig mogelijk inspanning moet leveren”*. Deze evolutie maakt de job mentaal zeer zwaar voor hulpverleners. Personeel valt uit of zoekt een andere job. Eén erkende instelling geeft aan dat hulpverleners afhaken op jobs met cliëntcontact.

Samengevat toont bovenstaande analyse:

1. Het doelpubliek van de budget- en schuldhulpverlening heel is divers.
2. Cliëntsituaties worden steeds complexer door (een combinatie van) bijkomende randproblematieken (multiprobleem, huisvesting, psychische kwetsbaarheid, verslaving), waarbij de budget- en schuldhulpverlening steeds meer en meer moet inspringen op andere levensdomeinen. Bovendien is er bij verschillende doelgroepen (jongvolwassenen, ouderen, nieuwkomers) een gebrek aan administratieve en digitale vaardigheden. Werken aan verzelfstandiging is vaak moeilijk of zelfs onmogelijk. Dit maakt de dossiers mentaal zwaar en lang.
3. Mensen met een laag of vervangingsinkomen hebben vaak structurele inkomenstekorten. Bij deze groep gaat het meestal om overlevingsschulden. Er is weinig ruimte om tegelijk schulden af te betalen en een menswaardig leven te kunnen leiden. Collectieve schuldenregeling en rechtenverkenning zijn een (klein) deel van de oplossing. De erkende instellingen voelen zich vaak machteloos om deze groep “onbemiddelbaren” te helpen.
4. De middenklasse vindt de weg naar budget- en schuldhulpverlening. Zij krijgen financiële moeilijkheden door de inflatie. Het is niet altijd evident voor deze groep om hun bestedingspatroon en levensstandaard aan te passen. Het gaat hier dus vaker over overbestedingsschulden. De drempel voor deze groep is hoog, waardoor ze (te) lang wachten om de stap naar budget- en schuldhulpverlening te zetten.
5. Alleenstaanden en éénuoudergezinnen worden hard getroffen door de inflatie. Zij zijn financieel de meest kwetsbare groep in onze samenleving.
6. Cliënten worden mondiger en veeleisender. Dit heeft een grote invloed op de werkvreugde en -druk bij de hulpverleners.

7.3. DE TENDENSEN IN DE SCHULDENPROBLEMATIEK

In de volgende rubriek wordt gepeild naar tendensen in de schuldenproblematiek aan de hand van deze open vraag:

“Welke tendensen merk je op in de schuldenproblematiek?”

De respondenten kunnen hun bevindingen in een open tekstveld noteren. Elke erkende instelling voor schuldbemiddeling kan meerdere antwoorden opgeven.

De opgegeven antwoorden werden de afgelopen jaren samenvattend in de onderstaande categorieën ondergebracht:

- Meer kredietschulden;
- Minder kredietschulden;
- Medische kosten;
- Nutsvoorzieningen;
- Energie;
- Water;
- Telecom;
- Kosten voor huisvesting (o.a. huur);
- Fiscale schulden;
- Strafrechtelijke schulden (boetes);
- Schoolschulden;
- Meer of aanzienlijk veel collectieve schuldenregelingen;
- Bereikbaarheid van de diensten (sinds 2021).

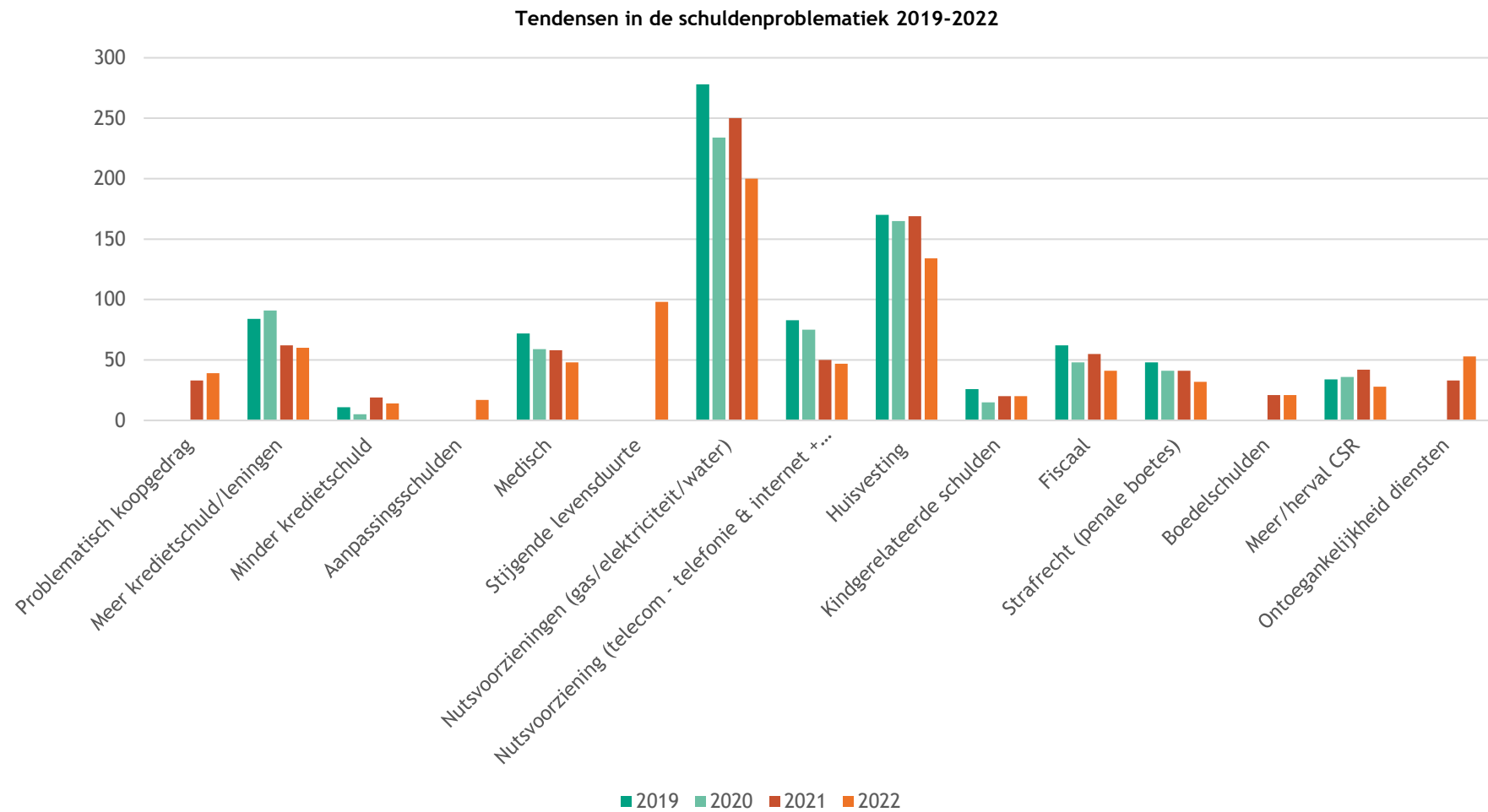
In 2022 worden opnieuw drie categorieën toegevoegd:

- Invorderingskosten/loonbeslag;
- Aanpassingsschulden;
- Stijgende levensduurte.

In 2022 worden de categorieën nutsvoorzieningen, energie en water samengevoegd wegens overlap.

Grafiek 21 geeft de geregistreerde gegevens samenvattend weer over de periode 2019-2022²⁰. Ze moet voor bepaalde categorieën met de nodige nuance geïnterpreteerd worden door de aangepaste codering.

²⁰ De tabel met de cijfergegevens inzake beleidssignalen voor de periode 2019-2022 vind je in het bijlage rapport onder bijlage 11.

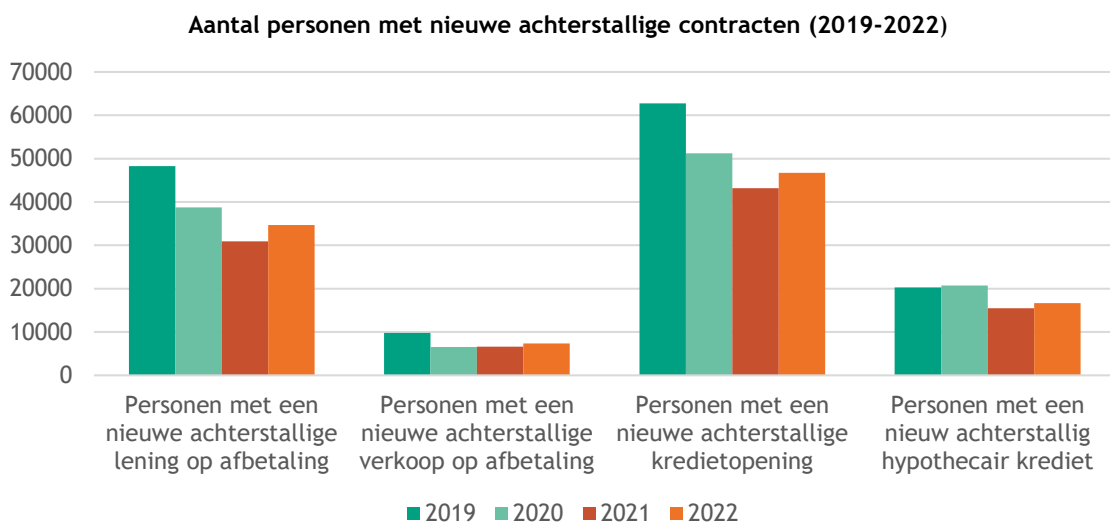
▼ Grafiek 22: Tendensen inzake schuldenproblematiek (2019-2022)

Overbestedingsschulden bestaan uit impulsaankopen, kredieten en persoonlijke leningen.

12,5% van de erkende instellingen geeft aan dat een deel van de cliënten problematisch koopgedrag vertoont (+18% ten opzichte van 2021). Het gaat over **impulsaankopen** zoals take-away-maaltijden en online aankopen. Dit is zeker een probleem voor mensen die moeite hebben om prioriteiten te stellen op budgettair vlak. Vooral de doorbraak van het online shoppen met de optie om achteraf te betalen, beschouwen de erkende instellingen als een zorgwekkende tendens. Apps maken de drempel om online te bestellen zeer laagdrempelig en gemakkelijk. De erkende instellingen zien een toename van het aantal *‘after-pay’ betaalingen via online shopping (Zalando, Bol.com, ...)*. Ook telefonische verkoop blijft een problematische trend. Een respondent geeft aan: *“cliënten worden opgebeld en gaan, zonder het goed en wel te beseffen, een abonnement of contract aan”*. Meer cliënten zijn ook slachtoffer van phishing.

Het aantal erkende instellingen dat een **stijging van het aandeel kredietschulden** meldt, blijft stabiel ten opzichte van vorig jaar (2021: 62, 2022: 60). De frequentie daalt in vergelijking met de periode 2019-2020. Binnen deze categorie gaat het vaak om persoonlijke kredieten leningen. Enerzijds gebruiken cliënten deze kredieten en leningen om een bepaalde levensstandaard te kunnen blijven financieren. Een respondent geeft aan: *“dat de middenklasse minder vertrouwd is met hulpverlening en heel wat schaamte ervaart. Het is ook niet zo evident om de doorgaanse levensstandaard om te gooien, dewelke ze in bepaalde gevallen al even kunstmatig via kredieten aanhielden”*. Anderzijds gebruiken cliënten deze kredieten en leningen om andere onbetaalde facturen of schulden te betalen. Leningen of kredieten bij banken hebben hoge interesten, waardoor het voor mensen veelal moeilijk wordt om de som terug te betalen. De erkende instellingen geven ook aan dat mensen vaker meerdere leningen of diverse consumentenkredieten afsluiten die ze niet kunnen terugbetalen. Dat leidt dan tot een vicieuze cirkel. Banken geven ook nog steeds te gemakkelijk leningen aan mensen die de afbetalingen duidelijk niet zullen kunnen dragen. 14 erkende instellingen valt er een **daling van het aandeel kredietschulden** juist op.

We kunnen deze vaststellingen leggen naast de cijfers van de Nationale Bank van België. Grafiek 22 toont aan dat het aantal leningen en kredieten met achterstallige betaling in 2022 opnieuw stijgt na een dalende trend de afgelopen jaren.

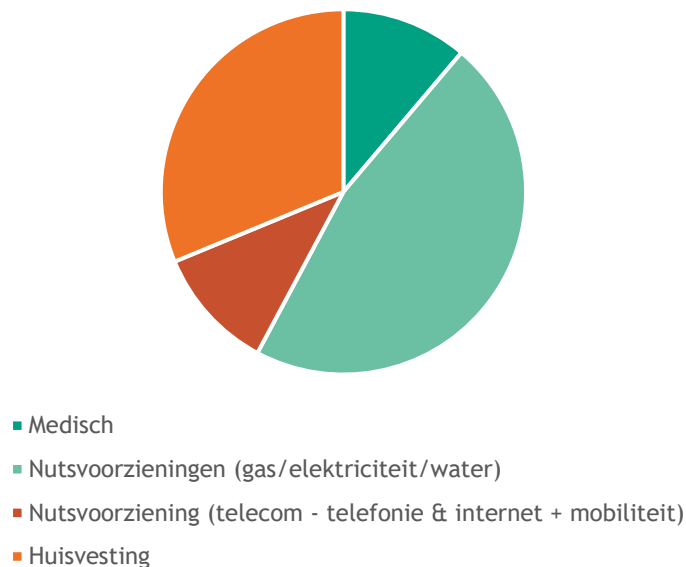

▼ **Grafiek 23. Aantal personen met nieuwe achterstallige contracten (2019-2022) (Nationale Bank van België, 2022)**

Aanpassingsschulden ontstaan door een plotse gebeurtenis die invloed heeft op de financiële situatie van een persoon. Dat kan gaan om een scheiding, het overlijden van de partner, plotse gezondheidsproblemen, ontslag, ... Door de nieuwe situatie moet een gezin rondkomen met een lager inkomen, maar liggen de kosten soms ook hoger. 17 erkende instellingen (5,5%) merken een stijging van het aantal dossiers met aanpassingsschulden.

Schulden uit onbetaalde energie-, water- en telecomfacturen, alsook schulden gerelateerd aan huisvesting (huurschulden of achterstallig hypothecair krediet) en medische schulden worden samengevat onder de noemer **overlevingsschulden**. Het gaat om schulden die ontstaan omdat men bepaalde basisbehoeften niet kan betalen. Grafiek 23 toont de verdeling binnen deze categorie aan.

Verdeling categorie overlevingsschulden

▼ Grafiek 24. Verdeling van de subcategorieën binnen de categorie overlevingsschulden (2022)

Energieschulden zijn, net als voorgaande jaren, het meest voorkomend. 200 erkende instellingen vermelden deze categorie (oftewel 64% van de erkende instellingen). Dit is de enige categorie die door meer dan de helft van de erkende instellingen wordt aangehaald. 134 erkende instellingen (oftewel 43%) vermelden schulden met betrekking tot huisvesting. Betaalbare huisvesting vormt, volgens de erkende instellingen, een probleem voor alle inkomenslagen. Huurschulden kunnen leiden tot uithuiszetting of zelfs dakloosheid. Energie- en huisvestingsschulden zijn zelfs de meest voorkomende antwoorden over alle categorieën. 47 erkende instellingen (15%) vermelden schulden uit telecom en mobiliteit. 48 erkende instellingen vermelden medische schulden. Dit betekent dat er een grote groep mensen is voor wie basisbehoeften onbetaalbaar worden, voor wie een uithuiszetting dreigt, die geen toegang heeft tot internet ... en voor wie er vaak geen mogelijkheden op langere termijn zijn om de financiële situatie te verbeteren.

Daarenboven halen 98 erkende instellingen (oftewel 31%) aan dat de **stijgende levensduurte** de overlevingsschulden in de hand werkt. Deze nieuwe categorie vervolledigt de top 3 van de belangrijkste tendensen op vlak van schuldenproblematiek. Vaste kosten zijn niet meer in verhouding tot inkomsten. Een respondent geeft aan: *“de kosten om te leven worden te hoog”*. De budgettaire druk in gezinnen, die voordien al de eindjes aan elkaar moesten knopen, verhoogt. Door de indexering wegen energie- en woonkosten zwaarder door op de maandelijkse kosten. Ook de prijsstijgingen in de warenhuizen leggen extra druk op het gezinsbudget. Volgens een respondent kan *“dit leiden tot ernstige problemen. Niet enkel voor personen in*

moeilijkheden, ook voor de maatschappij gaat dat een enorme kost met zich meebrengen". De indexeringen hebben een grote invloed op de leefgeld en afgesproken afbetaalplannen.

Kindgerelateerde schulden omvatten achterstallige alimentatie, maar ook onbetaalde kinderopvang of schoolfacturen. Sommige erkende instellingen geven aan dat scholen sneller een deurwaarder sturen bij onbetaalde facturen. Hoewel de erkende instellingen dit type schulden even frequent benoemen als in 2021, stijgt in het algemeen het aantal onbetaalde schoolfacturen. Het GO! trok in dit kader onlangs aan de alarmbel omdat het aandeel achterstallige facturen tussen 2018 en 2022 gestegen is van 8% naar 13% (GO!, 2023).

Fiscale schulden zijn vaak een gevolg van onvoldoende inhoudingen bij uitkeringen of foutieve aangiften. In 2021 gaven 55 erkende instellingen een stijging van het aandeel fiscale schulden aan. Een mogelijke verklaring was dat mensen in tijdelijke werkloosheid tijdens corona werden afgestraft. In 2022 daalt de frequentie van de categorie fiscale schulden opnieuw (-25,5%). De nasleep van corona blijft een rol spelen. Een respondent geeft aan dat *"velen komen ook aankloppen met een hoge personenbelasting. Zeker na coronajaren waarin meer geleefd hebben van een vervangingsinkomen, waarop er minder inhouding was en deze nu rechtgezet worden"*. Vaak stellen de belastingdiensten hoge en onredelijke afbetalingsplannen voor, wat de schuldbemiddeling bemoeilijkt (zie ook 7.4 beleidssignalen).

48 erkende instellingen merken meer strafrechtelijke schulden in de dossiers. Hieronder vallen **penale boetes** (bijvoorbeeld openstaande verkeersboetes), en **invorderingskosten** op onbetaalde facturen. Dit is iets meer dan de afgelopen jaren. 24 erkende instellingen geven aan dat cliënten (bijkomende) schulden maken door de hoge invorderingskosten. Erkende instellingen melden dat in sommige dossiers de invorderingskosten zich opstapelen: *"de aangerekende maandelijkse kosten zo hoog dat afbetalen gelijk staat aan 'dweilen met de kraan open'"*.

21 erkende instellingen melden dat gezinnen (noodgedwongen) meer **boedelschulden** maken in dossiers collectieve schuldenregeling. Dat is een problematische ontwikkeling. Vaak hangt dit samen met een structureel te laag inkomen. Gezinnen komen moeilijk rond met hun leefgeld. De erkende instellingen geven aan dat externe schuldbemiddelaars mensen een te laag leefgeld uitkeren, wat boedelschulden onvermijdelijk maakt. Dit leidt vaak tot een herroeping, waardoor gezinnen vaak opnieuw een hoge schuldenberg opbouwen. Een respondent geeft aan: *"de herroeping heeft vaak gevolgen op domeinen van primair belang om menswaardig te leven"*.

Sommige erkende instellingen geven aan dat ze vaker gezinnen doorsturen naar een collectieve schuldenregeling omdat de schuldenlast te hoog is. Er zijn geen realistische betaalplannen haalbaar en menswaardig leven komt in het gedrang. Maar de aanpak van externe schuldbemiddelaars volstaat niet voor de meest kwetsbaren. Deze gezinnen hebben nood aan bijkomende begeleiding. Sommige erkende instellingen willen voor deze doelgroep een verplichte tandemwerking tussen externe schuldbemiddelaars en erkende instellingen, met maximaal respect voor elkaar werking.

De **ontoegankelijkheid van bepaalde diensten** blijft ook in 2022 een belangrijke tendens. De erkende instellingen vermeldde deze categorie voor het eerst in 2021 (33). De frequentie stijgt in 2022 tot 53 vermeldingen. Dit is een stijging met 60%.

Het gaat zowel over eerstelijnsdiensten (bijvoorbeeld ziekenfondsen, vakbonden) als commerciële diensten (bijvoorbeeld banken, telecomoperatoren, energiebedrijven). Tijdens de coronacrisis waren bepaalde diensten door de opgelegde maatregelen zeer moeilijk bereikbaar. Een respondent geeft aan: *"[ook] post corona is er een blijvende onbereikbaarheid van externe diensten"*. Verschillende respondenten signaleren dat de werkdruk bij de erkende instellingen enorm is toegenomen door de onbereikbaarheid van eerstelijnsdiensten. Loketfuncties zijn meer en meer afgebouwd. Diensten verwijzen steeds meer naar een digitaal aanbod van dienstverlening dat niet geschikt of aangepast is aan de vaardigheden van de meeste cliënten. De erkende instellingen geven aan dat *"sommige diensten [zelfs] telefonisch, per e-mail of op*

afpraak moeilijk te bereiken zijn". Hulpvragen komen dan terecht bij de schuldhulpverleners die *"zeer moeilijk persoonsgebonden informatie [kunnen] verkrijgen van externe diensten [...] in het kader van de privacy"*. Uitkeringsaanvragen nemen vaak maanden in beslag door achterstand. Een respondent geeft aan: *"mensen in financieel moeilijke situaties worden hierdoor tot het maken van schulden gedwongen"*. Bovendien betalen OCMW's hierdoor *"massa's voorschotten op allerlei uitkeringen"*.

Samengevat toont bovenstaande analyse:

1. Meer erkende instellingen geven aan dat (online) impulsaankopen, vaak met de optie om achteraf te betalen, een problematische trend zijn in schuldhulpverleningsdossiers. Apps verlagen de drempel om online te bestellen.
2. Achterstallige betalingen op kredieten en leningen nemen toe. Vaak gebruiken cliënten deze kredieten en leningen om andere onbetaalde facturen of schulden te betalen. De hoge interesten maken het veelal moeilijk om de som terug te betalen.
3. Overlevingsschulden blijven in opmars. Energie- en huisvestingsschulden zijn zelfs de meest gegeven antwoorden. Er is een grote groep mensen die hun basisbehoeften nog nauwelijks kunnen betalen. In combinatie met de recente stijgende levensduurte (door onder andere indexeringen en prijsstijgingen), leidt dit tot een ongekende budgettaire druk in gezinnen die voordien reeds de eindjes aan elkaar moesten knopen.
4. Cliënten moeten steeds vaker hoge invorderingskosten betalen op achterstallige facturen. Aangezien de gezinnen veelal de oorspronkelijke factuur niet konden betalen, hebben de invorderingskosten weinig zin.
5. Bovenstaande tendensen (3 en 4) zorgen ervoor dat gezinnen meer en meer gedwongen worden om boedelschulden te maken, met een verhoogd risico op herroeping als gevolg. Een herroeping zorgt meestal voor een herval in schulden.
6. De onbereikbaarheid van bepaalde diensten is een trend die zich ook post-corona blijft doorzetten. Dat zorgt enerzijds voor een verhoogd risico op bijkomende schulden bij de gezinnen. Anderzijds zorgt het voor een verhoogde werkdruk bij de hulpverleners. OCMW's keren als gevolg van de onbereikbaarheid van diensten ook meer voorschotten uit.

7.4. BELEIDSSIGNALLEN

Elke erkende instelling voor schuldbemiddeling formuleert in de bevraging nuttige beleidssignalen op basis van de tendensen in het profiel van het cliënteel en in de schuldenproblematiek. Dat gebeurt opnieuw via open vraagstelling. Respondenten kunnen hun bevindingen in een open tekstveld noteren.

De opgegeven antwoorden zijn samenvattend in onderstaande categorieën ondergebracht:

- Regulering sector invordering van schulden;
- Haalbare afbetalingsplannen;
- Strenger gereguleerde wetgeving;
- Betaalbare huisvesting;
- Meer sociale woningen;
- Betaalbare energiekost;
- Verhoging (vervangings)inkomsten;
- Uitbreiding/automatisering sociale rechten;
- Aanpassen wettelijke kaders schuldhulpverlening
- Meer middelen/personeel
- Afbouwtraject/nazorg

- Samenwerking
- Investeren in geestelijke gezondheid en andere hulpverlening
- Preventie.

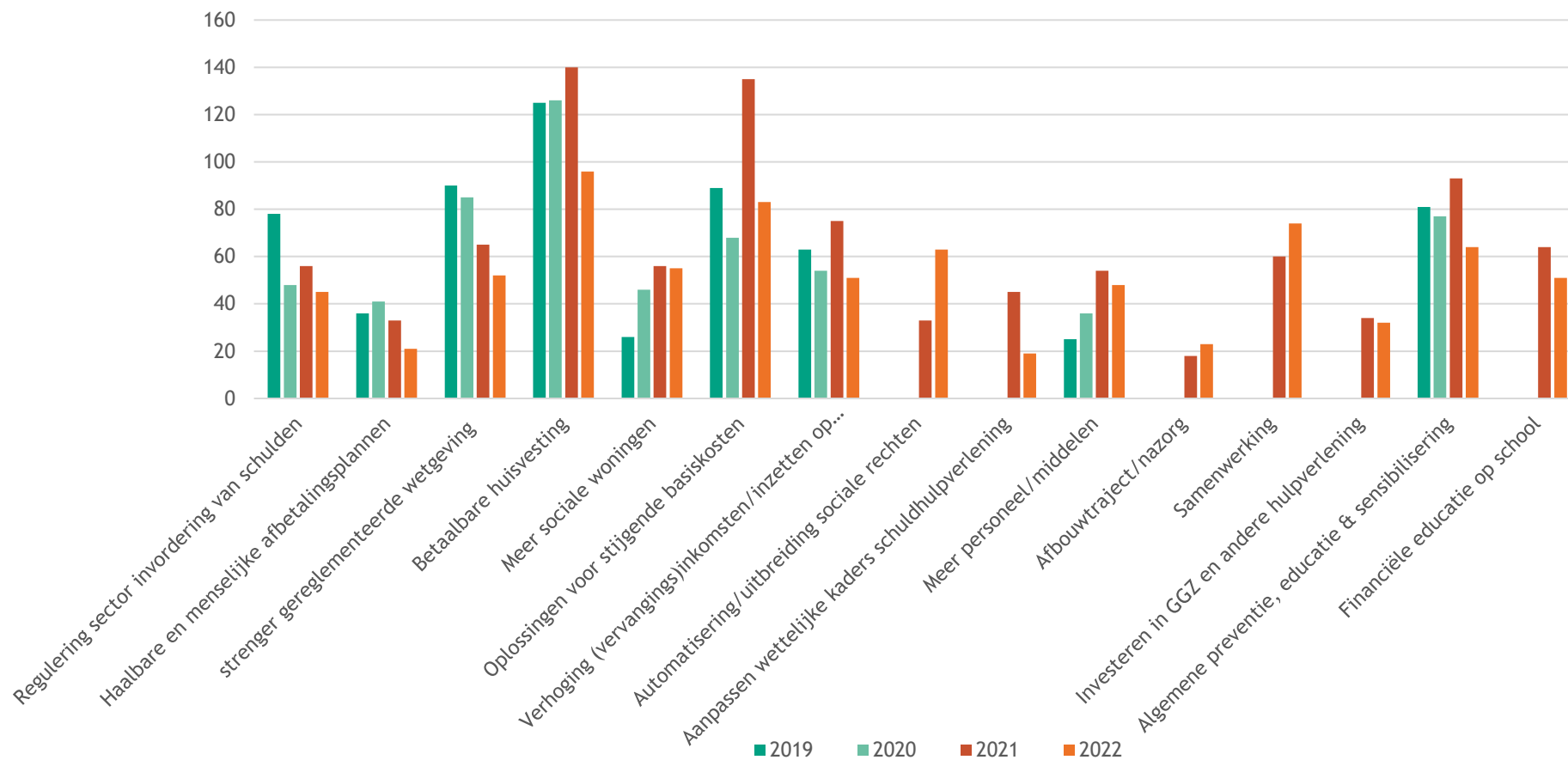
In 2021 werd preventie opgesplitst in algemene preventie door educatie en sensibilisering en financiële educatie op school.

In 2022 werd de categorie “betaalbare energiekost” uitgebreid naar “structurele oplossingen voor stijgende basiskosten”, waarvan energie een zeer belangrijke kost is.

Elke erkende instelling voor schuldbemiddeling kan meerdere antwoorden geven. Grafiek 23 vat de geregistreerde gegevens samen voor de periode 2019-2022²¹.

²¹ De tabel met de cijfergegevens inzake beleidssignalen voor de periode 2019-2022 vind je in het bijlagerapport onder bijlage 12.

Beleidsignalen voor de schuldenproblematiek (2019-2022)

▼ Grafiek 25: Beleidsignalen voor de schuldenproblematiek (2019-2022)

Bovenstaande grafiek toont aan dat de erkende instellingen in de periode 2019-2022 vaak dezelfde beleidsignalen aanhalen.

Met **regulering van de sector die schulden invordert**, wordt vooral het humanere invorderingsbeleid beoogd. Ook moeten realistische invorderingsscenario's worden ingebouwd. Uitvoeringskosten moeten worden verlaagd en gelimiteerd in tijd en grootte. Er is een wanverhouding tussen invorderingskosten en hoofdsom. **Afbetaalplannen moeten menselijk en haalbaar zijn**. Rigide invorderingspolitiek is niet aan de orde. De erkende instellingen geven aan dat de nodige onderhandelingsruimte behouden moet blijven. Een menswaardig bestaan zou hierbij altijd centraal moeten staan, volgens de respondenten. De erkende instellingen geven ook aan dat de overheid meer moet inzetten op **toezicht en controle van kredieten en leningen**, en op het **tegengaan van misleidende reclame en agressieve verkooppraktijken**.

De sector werpt **betaalbare en kwaliteitsvolle huisvesting** als belangrijk beleidssignaal op, evenals de **nood aan structurele oplossingen voor de stijgende basiskosten** (energie, levensmiddelen, ...). Deze oplossingen moeten aandacht hebben voor de (lagere) middenklasse, die nu vaak uit de boot valt. Een respondent geeft aan: *“de financiële ondersteuning van de werkende middenklasse (zoals bijvoorbeeld federaal basispakket, pelletpremie, ...) zijn de afgelopen periode noodzakelijk geweest om de energiecrisis te kunnen overbruggen”*.

De erkende instellingen hebben onder meer deze concrete suggesties:

- behoud het verlaagde BTW-tarief op energie;
- breng de inflatie onder controle;
- zorg voor BTW-vermindering op noodzakelijke levensmiddelen;
- reguleer de energieprijzen;
- behoud van het verhoogd sociaal tarief.

Hierbij is het volgens de respondenten belangrijk om de maatregelen doelgericht in te zetten. Ze geven aan: *“niet iedereen hoeft dezelfde steun te krijgen”*.

Een verhoging van de laagste (vervangings-)inkomens en de automatisering van en uitbreiding van sociale rechten zijn eveneens belangrijke wapens in de strijd tegen overlevingsschulden. Bij het verhogen van de laagste vervagingsinkomens moet men er volgens de erkende instellingen voor zorgen *“dat de basisuitkeringen van andere diensten afgestemd zijn op het leefloon. Dit om te voorkomen, zoals nu vaak het geval is, dat het OCMW nog voor de bijpassing van zeer kleine bedragen een leefloondossier moet openen”*. Voor de automatisering en uitbreiding van sociale rechten formuleren de erkende instellingen onder meer deze concrete beleidsaanbevelingen:

- Kijk naar de effectieve situatie en niet enkel naar het inkomen. Het leefgeld van gezinnen in budget- en/of schuldhulpverlening komt zeker niet altijd overeen met het maandelijks inkomen.
- Ken sociale rechten graduele toekenning toe zodat mensen net boven de grens niet uit de boot vallen.

De erkende instellingen roepen op om bepaalde **wettelijke kaders binnen de procedure collectieve schuldenregeling** te herzien. Enkele concrete beleidsaanbevelingen zijn:

- Verkort de wettelijke termijnen. Momenteel duren de helft van de procedures collectieve schuldenregeling tussen de zes en negen jaar (Nationale Bank van België, 2022). Dat is zeer lang;
- Maak het mogelijk om sneller over te gaan tot kwijtschelding van schulden als duidelijk is dat het inkomen niet zal verhogen.
- Verkort de wachttijd na een herroeping naar 2 jaar of geef de rechtbank de mogelijkheid om, mits motivering, af te wijken van de wachtperiode. De wachttijd van vijf jaar na een eerdere herroeping is in de praktijk vaak een struikelblok. Gezinnen bouwen gedurende deze periode vaak opnieuw een enorme schuldenlast op. De wachttijd inkorten werkt proactief, minder gezinnen zouden in een kwetsbare positie terechtkomen.

- Heb opnieuw meer aandacht voor het menswaardig bestaan tijdens een procedure collectieve schuldenregeling. Respondenten geven aan: *“schuldbemiddelaars die zich hier niet aan houden, hypotheekeren niet alleen de kans dat de CSR succesvol afgerond wordt maar duwen mensen in armoede of dwingen hun onrechtstreeks om boedelschulden te maken”*.

Om een kwaliteitsvolle dienstverlening te kunnen bieden is er nood aan **meer middelen en/of personeel**. Vacatures raken moeilijk ingevuld, vooral bij de OCMW's.

De erkende instellingen vinden dat er vanuit het beleid algemeen een gebrek aan aandacht is voor de mens achter de schulden. Enkele concrete beleidsaanbevelingen hieromtrent zijn:

- Maak een **afbouw- of nazorgtraject** mogelijk om te vermijden dat gezinnen opnieuw schulden maken. Dit traject is idealiter *outreaching en holistisch*: *“er is nood aan laagdrempelige, heel erg outreachinge en holistische begeleiding van cliënten waarbij alle levensdomeinen opgevolgd worden en diverse diensten met elkaar afgestemd worden om het nodige te doen om de meest kwetsbaren een menswaardig bestaan te kunnen garanderen”*.
- Stimuleer **samenwerking** met andere partners. Het gaat hierbij zowel om meer structurele samenwerking met de private schuldbemiddelaars als samenwerking met hulpverlening om andere levensdomeinen om de complexiteit van dossiers te kunnen aanpakken.
- Ontwikkel een **hulpverleningsvorm tussen budgetbeheer en bewindvoering** voor diegenen die te sterk zijn voor bewindvoering maar te zwak/beïnvloedbaar om zelfstandig verstandige keuzes te maken. In de huidige dossiers bewindvoering ontbreekt het begeleidings- en opvolgingsaspect, waardoor bijkomende ondersteuningsvragen vaak terechtkomen bij de erkende instelling. Dit zijn dan tijdrovende en complexe dossiers.
- Investeer **meer middelen in andere vormen van hulpverlening** om multiprobleem-situaties samen te kunnen aanpakken. Ze pleiten onder andere voor extra middelen voor de sector Geestelijke Gezondheidszorg om de wachtlijsten naar psychologische hulpverlening weg te werken.

Tot slot moet er meer ingezet worden op **preventie**. Daarbij wordt sinds vorig jaar een onderscheid gemaakt tussen enerzijds algemene preventie en sensibilisering, en anderzijds preventie en sensibilisering op de schoolbanken. Het gaat om zowel financiële als digitale educatie om mensen financieel zelfredzamer te maken. De erkende instellingen onderstrepen het belang van financiële educatie op school, bij voorkeur tijdens de hele schoolloopbaan (van kleuterklas tot laatste jaar secundair). Daarnaast pleiten ze ook voor sensibiliseringsacties op het vlak van internetaankopen, online games en gokspelen.

Samengevat toont bovenstaande analyse:

1. Er is nog steeds nood aan meer regulering van de invorderingsindustrie, toezicht en controle op de toekenning van kredieten en leningen, en het tegengaan van misleidende reclame en agressieve verkooppraktijken.
2. Er is nood aan structurele maatregelen om betaalbare en kwaliteitsvolle (sociale) huisvesting te garanderen en de inflatie onder controle te houden. De maatregelen moeten perspectief bieden aan de groeiende groep 'onbemiddelbaren'. De erkende instellingen formuleren hierrond enkele concrete voorstellen.
3. Een belangrijk wapen in de strijd tegen overlevingsschulden is het verhogen van de laagste (vervangings)inkomens en werk maken van uitbreiding en automatische toekenning van sociale rechten. De erkende instellingen formuleren hierrond enkele concrete voorstellen.
4. De wachttijd van vijf jaar na een herroeping moet worden versoepeld. De meeste gezinnen maken boedelschulden door een structureel te laag inkomen. De wachttijd duwt deze mensen nu verder in armoede en schulden. De erkende instellingen formuleren hierrond enkele concrete voorstellen.

5. De mens achter de schulden en een menswaardig bestaan zouden opnieuw veel meer centraal moeten worden geplaatst. Dat betekent:

- schuldbemiddelaars moeten rekening houden met een menswaardig bestaan tijdens een procedure collectieve schuldenregeling;
- erkende instellingen moeten de nodige onderhandelingsruimte krijgen om haalbare afbetaalplannen te kunnen onderhandelen;
- hulpverlening moet meer ruimte krijgen om samen de complexe cliëntsituaties te kunnen aanpakken.

Er moet meer ingezet worden op preventie door financiële en digitale educatie om mensen financieel zelfredzamer te maken. Hoe vroeger dit wordt aangeboden, hoe effectiever. Daarnaast moeten er sensibiliseringsacties opgezet worden op het vlak van internetaankopen, online games en gokspelen.

8 – Bronnen

GO! (2023). *Het GO! wil onbetaalde facturen weg*. Geraadpleegd van: [Het GO! wil onbetaalde schoolfacturen weg - GO! \(g-o.be\)](#)

Ledegen, H. (2017). *Onderzoek naar de daling van de basisregistratiegegevens bij de erkende instellingen voor schuldbemiddeling in Vlaanderen. Periode 2016-2019*. Geraadpleegd via: [Onderzoek naar de daling van de basisregistratiegegevens.pdf \(samvzw.be\)](#)

Nationale Bank van België.(2022). *Statistieken centrale voor kredieten aan particulieren*. Geraadpleegd van: [Microsoft Word - BRO_CKPSTAT2022N_20230110.docx \(nbb.be\)](#)

Smets, A,. (2022). *Vlaamse gezinnen in budget- en/of schuldhulpverlening. Cijfergegevens 2018-2021*. Geraadpleegd van: [220701_R_Basisregistratie 2018-2021_def.pdf \(samvzw.be\)](#).